

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Chudoba a nerovnost v Africe a rozvojová pomoc EU
Poverty and Inequality in Africa and the EU Development Aid

Student: Monika Kekeláková
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Eva Kovářová

Ostrava 2010

Zadání bakalářské práce

Student: **Monika Kekeláková**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210R004 Eurospráva
Specializace: 00 Eurospráva
Téma: Chudoba a nerovnost v Africe a rozvojová pomoc EU
Poverty and Inequality in Africa and the EU Development Aid

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Teoretická východiska analýzy chudoby a nerovnosti
 3. Rozvojová pomoc EU
 4. Role EU při eliminaci chudoby a nerovnosti v Africe
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- JENÍČEK, V.; FOLTÝN, J. *Globální problémy a světová ekonomika*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003. 269 s. ISBN 80-7179-795-2.
MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.
SVOBODA, P. *Právo vnějších vztahů Evropské unie*. 2. přeprac. vyd. Praha: Linde Praha, a. s., 2007. 318 s. ISBN 978-80-7201-653-2.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Eva Kovářová**

Datum zadání: 20.11.2009
Datum odevzdání: 07.05.2010

doc. Ing. Karel Skokan, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci, včetně příloh, vypracovala samostatně. Přílohy 1, 4 a 5, dané mi k dispozici, jsem samostatně doplnila.

V Ostravě, dne 7. 5. 2010

.....

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí, Ing. Evě Kovářové, za cenné rady a připomínky týkající se tématu bakalářské práce.

OBSAH

1	ÚVOD.....	3
2	TEORETICKÁ VÝCHODISKA ANALÝZY CHUDOBY A NEROVNOSTI.....	5
2.1	CHUDOBA	5
2.1.1	Koncepty chudoby.....	5
2.1.2	Příčiny chudoby.....	7
2.1.3	Důsledky chudoby.....	10
2.1.4	Nástroje měření chudoby	10
2.1.5	Chudoba v rozvojových zemích.....	12
2.1.5.1	<i>Extrémní chudoba.....</i>	<i>12</i>
2.1.5.2	<i>Chudoba ve městech a na venkově</i>	<i>12</i>
2.1.5.3	<i>Potravinový problém</i>	<i>13</i>
2.1.6	Boj s chudobou.....	14
2.1.7	Nejméně rozvinuté země	16
2.1.8	Sociální problémy rozvojových zemí.....	17
2.2	NEROVNOST	17
2.2.1	Druhy nerovnosti.....	18
2.2.2	Způsoby měření nerovnosti	19
3	ROZVOJOVÁ POMOC EU	21
3.1	PRÁVNÍ ZÁKLAD ROZVOJOVÉ POMOCI A SPOLUPRÁCE	21
3.2	CÍLE ROZVOJOVÉ POMOCI A SPOLUPRÁCE.....	25
3.3	ORGÁNY ROZVOJOVÉ POMOCI A SPOLUPRÁCE.....	25
3.3.1	Role Evropské komise v rozvojové pomoci a spolupráci	25
3.3.2	EuropeAid	26
3.4	FINANCOVÁNÍ ROZVOJOVÉ POMOCI	27

3.5	FORMY ROZVOJOVÉ POMOCI A SPOLUPRÁCE EVROPSKÉ UNIE	30
3.6	NÁSTROJE ROZVOJOVÉ POMOCI A SPOLUPRÁCE.....	31
3.6.1	Nástroj pro rozvojovou spolupráci	31
3.6.2	Finanční nástroj na podporu demokracie a lidských práv ve světě.....	32
3.6.3	Nástroj pro stabilitu	33
3.6.4	Nástroj pro humanitární pomoc.....	34
3.7	PODPORA REGIONÁLNÍHO RŮSTU A SPOLUPRÁCE.....	34
3.8	POSÍLENÍ VODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ, ENERGETIKY A INFRASTRUKTURY	34
4	ROLE EU PŘI ELIMINACI CHUDOBY A NEROVNOSTI V AFRICE.....	36
4.1	EKONOMICKÁ VYSPĚLOST AFRIKY	36
4.2	PARTNERSTVÍ AFRIKY A EVROPSKÉ UNIE	43
4.2.1	Humanitární intervence	44
4.2.2	Projekty EU v Africe.....	45
4.2.3	EDF v Africe	50
4.2.4	Shrnutí	51
5	ZÁVĚR.....	53
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
	SEZNAM ZKRATEK	
	PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
	SEZNAM GRAFŮ, OBRÁZKŮ, TABULEK	
	SEZNAM PŘÍLOH	

1 ÚVOD

Chudoba je globálním problémem lidstva a je spojována s nedostatečným uspokojováním základních potřeb, jako je výživa, obydlí, přístup ke zdravotní péči, vzdělání, kanalizaci či pitné vodě. Existence tohoto problému brání značné části obyvatel naší planety k rozvoji, k realizaci svých cílů a možnosti žít důstojný život. Světová banka uvádí, že v roce 2004 žilo (z celkem skoro 6,5 miliardy lidí) 1,2 miliard obyvatel za méně než 1 USD na den a 2,8 miliard lidí žilo za méně než 2 USD na den. Hmotná nouze a nerovnost mezi obyvateli v různých regionech světa může přispívat k válečným konfliktům, krádežím nebo korupci a ovlivňovat tak globální bezpečnost. Nejen z tohoto důvodu existuje rozvojová pomoc a spolupráce mezi vyspělými zeměmi a rozvojovými. Pomoc mohou poskytovat různá společenství jako je Evropská unie nebo mezinárodní organizace, např. Organizace spojených národů.

Rozvojová pomoc má dlouhodobý a systematický charakter, zohledňuje politické, ekonomické a sociální cíle zemí přijímající pomoc. Při jejím poskytování se obě strany, v případě této bakalářské práce Evropská unie a Afrika, dohodnou na určitých podmínkách, principech a kritériích. Cílem rozvojové pomoci je podpora ekonomického a společenského rozvoje v zaostalých zemích. Její realizace patří mezi nástroje zahraniční rozvojové politiky vyspělých států. Může být realizována ve formě bilaterální nebo multilaterální. Z věcného hlediska se ve své podstatě může dělit na materiální, kdy dárcovská země poskytuje přímo různé potraviny, zboží, technologie či inovace; technickou, do které se řadí např. pomoc ve formě vzdělání a zaškolování tamních obyvatel; a v neposlední řadě na finanční, představovanou investicemi do projektů a programů nebo odpouštění dluhů hluboce zadlužených států.

Kromě problémů týkajících se chudoby, zaostalosti a nerovnosti vznikají také extrémní situace, které vlády zasažených zemí nejsou schopny řešit a žádají pomoc ze zahraničí. Mám na mysli např. ozbrojené konflikty, průmyslové či přírodní katastrofy. I když tyto problémy mohou postihnout kteroukoliv zemi, nezáleží na tom, zda je vyspělá nebo rozvojová, zaslouží si každá země alespoň nějakou pomoc. Je však jasné, že větší část pomoci budou potřebovat země se slabou technickou i sociální infrastrukturou, tudíž země rozvojové. Tato forma pomoci se nazývá humanitární pomoc. Od rozvojové pomoci se liší tím, že je poskytována krátkodobě a je reakcí na mimořádné události.

Cílem této bakalářské práce je vymezit teoretická východiska analýzy chudoby a nerovnosti, charakterizovat rozvojovou pomoc a spolupráci Evropské unie, jako nástroj zahraniční politiky vyspělých zemí a doplněk rozvojových programů členských států, a dále pak zhodnotit ekonomickou a sociální vyspělost Afrického regionu na základě analýzy vybraných dat s využitím matematických a statistických metod. Důležitou součástí analýzy je také charakteristika partnerství Afriky a Evropské unie, vybrané projekty v Africe financované z rozpočtu EU a pomoc Evropského rozvojového fondu, financovaného přímo z příspěvků členských států.

První kapitola této práce vymezuje základní aspekty týkající se chudoby a nerovnosti. Blíže pak určuje koncepty chudoby, její příčiny, důsledky a nástroje jejího měření. Jsou zde uvedeny také vybrané otázky týkající se chudoby v rozvojových zemích a boj s tímto problémem. Jednou z možností boje je vytýčení Rozvojových cílů tisíciletí, které jsou blíže specifikovány. Dále je zde uvedena charakteristika nerovnosti, její druhy a způsoby měření.

Druhá kapitola se věnuje rozvojové pomoci a spolupráci Evropské unie od jejího vzniku po současnost. Jsou zde stanoveny její cíle, orgány, financování, formy i nástroje. Kromě pomoci v oblasti např. zajišťování potravin či vzdělání, působí Evropská unie v Africe také v oblasti podpory regionálního růstu a spolupráce, posílení vodního hospodářství, energetiky a infrastruktury.

Třetí kapitola se zabývá rolí Evropské unie při eliminaci chudoby a nerovnosti v Africe. Jsou zde přiblíženy různé ukazatelé týkající se ekonomické vyspělosti v Africe. Jde například o hrubý domácí produkt, populaci žijící za méně než 1,25 USD na den, index lidské chudoby, úroveň příjmů či Giniho index. Jsou zde dále uvedeny příklady humanitární pomoci EU v zemích Afriky, Potravinový nástroj nebo projekt Nezávadné vody a hygienických zařízení v zemích ACP, mezi které patří i Africké země.

2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA ANALÝZY CHUDOBY A NEROVNOSTI

Chudoba patří ke globálním problémům a ve světě je velmi diskutována. Největší koncentrace chudých se nachází v rozvojových zemích, na které je zaměřena i bakalářská práce.

2.1 Chudoba

Chudoba je důsledkem nerovného rozdělování bohatství ve společnosti, je to stav, kdy nejsou dostatečně uspokojeny životní podmínky a základní lidské potřeby. Spojuje se se značnou hmotnou nouzí, nedostatkem nezávadné pitné vody, ošacení, špatné situace v bydlení, nedostatkem potravin, kdy důsledkem je chronický hlad, podvýživa, nedostatečný či žádný přístup k základní zdravotní péči nebo vzdělání.

Pro chudé v rozvojových zemích není příjem zdaleka jedinou nebo nejdůležitější součástí chudoby. Z tohoto důvodu se chudoba začala definovat jako stav relativní deprivace jedince ve vztahu k ostatním jedincům v dané společnosti (Mareš, 2005).

2.1.1 Koncepty chudoby

Jedinci, veřejnost, státní i nestátní instituce vnímají chudobu odlišně. Friedman¹ konstatuje (citováno in Mareš, 2005), že v této době existují čtyři diskursy chudoby: byrokratický, moralistický, akademický a diskurs samotných chudých.

Byrokratický diskurs určuje hranici chudoby prostřednictvím přímých i nepřímých kritérií. Hranice určuje, kdo dostane dávky sociální pomoci, a zároveň počet chudých. Hovoří se o domácnostech s nízkými příjmy, o absolutní či relativní chudobě.

Moralistický diskurs vykazuje, jaký mají vztah chudí vůči vlastní chudobě. Moralisté hovoří o blahoslavených, strádajících, pracujících, úctyhodných chudých, dobrovolně chudých, nebezpečné třídě či lidových masách.

Akademický diskurs pojímá chudobu spíše jako důsledek společenských mechanismů. Je s ním spojována např. strukturální chudoba, vyloučení či vykořisťování.

¹ Milton Friedman (1912 – 2006) byl jedním z největších ekonomických liberálů 20. století.

Diskurs samotných chudých pojednává o vlastní bezmocnosti a hledá způsoby, jak ji překonat. Tato bezmocnost má tři dimenze (Mareš, 1999, s. 109):

- „**sociální**, neboli relativně nevýhodný přístup k prostředkům produkce vlastní existence,
- **politickou**, neboli chybějící politický vliv,
- **psychologickou**, neboli internalizaci pocitu vlastní méněcennosti a podřizování se autoritě.“

Vybrané koncepty chudoby

1. Rozlišení chudoby z hlediska jejího hodnocení

a. Subjektivní

Tento koncept chudoby znamená, že si jedinec či domácnost hodnotí vlastní životní situaci. Souvisí s tím, jestli se lidé subjektivně cítí být chudými, posuzují, zda se cítí být chudobou ohrožení. Jejich posouzení záleží na různých okolnostech, jako např. čeho chce jedinec dosáhnout, co si zaslouží, co potřebuje nebo co mají druzí.

Subjektivní koncept chudoby není dostatečně přesný, protože si někteří lidé mohou myslet, že jsou chudí, aniž by chudými byli. Neslouží proto ke stanovení oficiálních hranic chudoby, má jen doplňkový charakter. Na druhou stranu má význam pro hlubší poznávání problému chudoby, neboť poskytuje poklady pro analýzu příjmové a majetkové situace a životního standardu domácností, rodin a jedinců.

b. Objektivní

Chudoba je stanovována určitou autoritou, zpravidla státem a vychází z analýz sociálně ekonomických informací o souborech domácností.

2. Rozlišení chudoby z hlediska příjmového minima

a. Absolutní chudoba

Je dána subsistenčním minimem, to jsou prostředky na úhradu potřeb holého přežití ve společnosti. Nepočítá s žádným luxusem, jako jsou výdaje na denní tisk, tabák, alkohol ani dárky. Bere jen nezbytnosti k udržení existence člověka. Tento koncept se využívá v chudých rozvojových zemích, kde je problém přežití aktuální.

b. Relativní chudoba

Vychází z rozložení příjmů domácností, závisí na vývoji celkové příjmové úrovně. Ta je většinou odvozena od průměrného životního standardu ve společnosti. Zpravidla to znamená, že člověk uspokojuje své základní potřeby, ale v určitém smyslu se cítí, že je deprimován a vyloučen ze společnosti. Způsobuje to například nedostatečné vybavení předměty dlouhodobé spotřeby, nižší úroveň bydlení či nemožnost spořit.

3. Rozlišení chudoby z hlediska širších globálních souvislostí

a. Ortodoxní přístup

Dle tohoto přístupu je chudoba situací, kdy lidé trpí nedostatkem peněz, a proto nemohou uspokojovat základní materiální potřeby. Řešení vidí v transformaci tradičních ekonomik (zaostalých) na průmyslové a v produkci nadbytku. Jednotlivci prodávají svou práci raději, než aby produkovali to, co potřebují k uspokojení svých potřeb. Východiskem je pak neomezený ekonomický růst. Dále je pro ortodoxní přístup typické spoléhání se na expertní znalosti, obvykle západní a zvnějšku, velké kapitálové investice na ambiciózní projekty, vyspělé technologie či expanze privátní sféry.

b. Alternativní přístup

Alternativní pohled vnímá chudobu jako stav, kdy lidé nejsou schopni uspokojit své materiální a nemateriální potřeby svým vlastním úsilím. Usiluje o lidský blahobyt v oblasti sociální, kulturní, politické a ekonomické. Je založena na soběstačnosti, hodnotě přírody a s ní spojenou lidskou aktivitou v oblasti přírody nebo na kontrole přírodních zdrojů. Prosazuje zvýšení postavení role žen, domorodců a etnických skupin.

2.1.2 Příčiny chudoby

Mezi chudé v rozvojových zemích se nejčastěji řadí nekvalifikovaní pracovníci, děti či členové neúplných rodin, dlouhodobě nezaměstnaní, nemocní a migranti. Chudoba vzniká z důvodu rozdílů v bohatství, z nízkých výdělků ze zaměstnání, či nezaměstnanosti.

Rozdíly v bohatství vedou k rozdílům v důchodech. Bohatým lidem jejich majetek může vynést vysoký důchod, ale neexistence bohatství a majetku u chudých lidí nepovede k důchodu a není tedy ani zdrojem pro uspokojování základních životních potřeb.

Nízké výdělky jsou spojovány s nedostatečnou úrovní vzdělání, kvalifikace, inteligence, pracovitosti, s rozdíly v osobních ambicích, povahových rysech či s rozdíly ve schopnostech a nadání. Diferenciace výdělků by neměla omezovat výkonnost ekonomiky a neměla by vést k chudobě. Z tohoto důvodu je zavedena minimální mzda.

Dlouhodobá nezaměstnanost může vést k chudobě, protože je spojena s poklesem příjmu na hlavu. Nelze ji řešit zvýšením podpor v nezaměstnanosti. Může vést k růstu sociálních výdajů a „pasti nezaměstnanosti“². Může být také příčinou nízkých starobních důchodů a následně i chudoby.

Stojanov (2006) uvádí tyto příčiny chudoby:

1. Politické příčiny

- **Ozbrojené konflikty** – války způsobují, že dochází k úbytku finančních, lidských i přírodních zdrojů, které by jinak mohly vést k rozvoji země,
- **nedůsledné embargo na dovoz zbraní** – kvůli nedůslednosti dodržování zákazů při obchodování se zbraněmi stále probíhají válečné konflikty v mnoha zemích,
- **vysoce korupční prostředí** – korupce odčerpává finanční zdroje, které by mohly být využity na rozvoj země,
- **autoritářské a diktátorské režimy** – nízká vymahatelnost práva, lidsko-právních norem či rizikové investice jsou typické pro autoritativní či diktátorské režimy.

2. Ekonomické a sociální příčiny

- **Vysoká zadluženost rozvojových zemí** – země mají problémy se splácením dluhů, s korupcí, se špatnou vládou či s neefektivními investicemi do projektů, které měly umožnit rozvoj a generovat zisk na splácení půjček,
- **nestálé ceny přírodních zdrojů** – nízké ceny přírodních zdrojů, surovin a zemědělských produktů na světových trzích,
- **vysoká nezaměstnanost a absence záchranné sociální sítě** – dochází k sociální i ekonomické nestabilitě, přispívá k rozšiřování chudinských čtvrtí a růstu kriminality,

² Měří procento hrubých příjmů odčerpaného v důsledku vyšší daně a příspěvků na sociální zabezpečení, odebrání podpory a dalších sociálních příspěvků při nástupu nezaměstnaného do práce.

- **kulturní a náboženské tradice** – existují různé tradice, díky kterým přichází stát o ekonomickou produkci dané skupiny obyvatel (např. postavení žen, kterým je upíráno právo vykonávat jakékoli zaměstnání),
- **nedostatečná zdravotní péče a výskyt závažných onemocnění** – nedostatečná zdravotní péče vede k vyšší dětské úmrtnosti na následky různých nemocí, k vyšší porodnosti, k úmrtí u porodu, k nižší očekávané délce života,
- **nedostatek vzdělání a kvalifikovaných pracovních sil,**
- **nedostatečná dopravní a technická infrastruktura.**

3. Demografické příčiny

- **Vysoká hustota obyvatelstva** – způsobuje nízkou dostupnost zdrojů, růst v čerpání a vyšší znečištění prostředí,
- **vysoká porodnost** – způsobuje odliv zdrojů na vzdělání, zdraví, hygienu, bydlení nebo podnikání.

4. Environmentální příčiny

- **Půdní degradace a odlesňování** – půdní degradace má za následek snížení zemědělské produkce, s tím spojený ekonomický propad a migrace do měst; odlesňováním dochází ke změně klimatu, srážkového režimu a k nedostatku přírodních zdrojů,
- **znečištěné prostředí** – v rozvojových zemích způsobuje znečištění především pitné vody a ovzduší vyšší úmrtnost a míru onemocnění obyvatel; s tím souvisí vyšší náklady na lékařskou péči a pojištění,
- **změna klimatu** – změny srážkových režimů, větší frekvence a intenzita tropických hurikánů i častější dlouhodobější periody sucha; důsledkem je snížení zemědělské produkce, ekonomické stability i dostupnosti přírodních zdrojů, což vede k úbytku nových investic do těchto oblastí,
- **přírodní katastrofy** – povodně, sesuvy půdy, zemětřesení, hurikány, sucha vedou často k úmrtí obyvatel, ničí obydlí, místa zaměstnání, dochází k odlivu investic, zničení infrastruktury, k ekonomické nestabilitě.

2.1.3 Důsledky chudoby

Důsledky chudoby jsou vidět v různých sférách lidského života. Patří zde např. hlad, podvýživa či zhoršený přístup ke zdravotnickým službám, s tím spojené špatné zdraví a šíření nemocí. Dalším důsledkem je bezdomovectví nebo zadluženost, kdy si lidé kvůli nedostatku peněz půjčují na bydlení, na nákup potravin či vody.

Nedostatečné vzdělání lze také zařadit mezi důsledky, kdy je v Africe velký nedostatek škol a problémy spojené s dojížděním do škol z důvodu nedostatku peněžních prostředků. Dětská práce na polích, dětsí vojáci, dětská prostituce, zhoršený přístup k přírodním zdrojům, terorismus, válečné konflikty, pytláctví, nelegální kácení lesů či produkce drog bývají také důsledky chudoby.

2.1.4 Nástroje měření chudoby

Chudoba je nejčastěji sledována z hlediska spotřeby, přičemž sledování je založeno na přímé spotřebě statků a služeb; a z hlediska příjmů, kdy je důležitá výše příjmů a předpokládá se, že nedostatečné příjmy vedou k nedostatečné spotřebě a naopak. Příjmová metoda je nepřímá, rozhoduje disponibilní příjem.

Standardní způsob měření chudoby rozlišuje (Krebs, 2005):

- **normativní (absolutní) metodu**, která je nejbezpečnější metodou měření chudoby a stanovuje minimální společensky přijatelný spotřební koš vyjádřený v penězích; rozebírá základní potřeby, minimalizaci spotřebního koše s druhy zboží a služeb představující minimální životní standard nebo jde o potravinový poměr, který určuje vztah mezi výdaji na potraviny a celkovými výdaji,
- **metodu příjmů (relativní metodu)**, jež stanovuje úroveň příjmů ve vztahu k průměrnému příjmu v dané zemi, přihlíží k velikosti a struktuře domácností.

Index lidské chudoby (Human Poverty Index – HPI)

Je používán Organizací spojených národů pro kvantifikaci lidské chudoby, která je spojená s negramotností, podvýživou, zkrácenou délkou života, špatným zdravím matek a onemocněními, jimž jde předcházet.

Index je rozlišován na HPI-1 pro rozvojové země a HPI-2 pro průmyslově vyspělé země.

HPI-1 se skládá ze tří částí:

- ztráta dlouhého a zdravého života (měřeno procentem novorozenců, u kterých se očekává, že se nedožijí 40 let),
- nedostatek znalostí daný negramotností dospělých,
- strádání v oblasti přiměřené životní úrovně (procento lidí bez přístupu k pitné vodě a procento dětí do 5 let, které jsou mírně nebo těžce podvyživené).

HPI-2 zahrnuje:

- ztrátu dlouhého a zdravého života (měřeno procentem novorozenců, u kterých se očekává, že se nedožijí 60 let),
- nedostatek znalostí (měřený funkční negramotností dospělých),
- strádání v oblasti přiměřené životní úrovně (procento lidí žijících pod linií příjmové chudoby, která je dána padesáti procenty mediánu disponibilního příjmu domácností).

Index lidského rozvoje (Human Development Index, HDI)

Využívá se ke srovnání životní úrovně mezi jednotlivými zeměmi a měří výsledky dlouhého a zdravého života (měřeného očekávanou délkou života), znalostí (měřených mírou gramotnosti dospělých a podílem dětí docházejících do školy) a přiměřenou životní úrovní (měřenou jako HDP na jednoho obyvatele v USD, v přepočtu dle parity kupní síly).

Hodnoty indexu se mohou pohybovat v rozmezí 0 – 1, přičemž čím více se blíží k 1, tím lepších výsledků v lidském rozvoji země dosahují. Státy s hodnotou HDI v rozmezí 0,8 – 1 jsou označovány jako země vysoce rozvinuté, v rozmezí 0,5 – 0,8 jako středně rozvinuté a země s indexem HDI nižším než 0,5 jsou označovány jako málo rozvinuté. Region subsaharské Afriky se pohybuje pod hranicí 0,5.

Dalším možným způsobem měření chudoby je **sebehodnocení**, kdy se zjišťují životní podmínky jednotlivců. Dle výsledků šetření se pak stanovuje subjektivní hranice chudoby. Nestanovuje přímo oficiální hranici chudoby, ale poskytuje cenné informace o postojích a chování obyvatelstva.

2.1.5 Chudoba v rozvojových zemích

Chudoba v rozvojových zemích je spojena s hmotnou nouzí, která v některých zemích přerostla až do nejhoršího stádia, extrémní chudoby.

2.1.5.1 Extrémní chudoba

Extrémní chudoba je nejkritičtějším stádiem chudoby. Mnoho lidí nemá přístup k základním potřebám³ nutných k životu.

„Asi 1,2 miliardy lidí je nuceno žít s denním příjmem nižším než jeden americký dolar. Zhruba polovina světové populace disponuje příjmem nižším než dva dolary na den. Díky chronickému nedostatku příležitostí jsou tyto lidé odsouzeni žít v nestálé nejistotě, sužování hladem, nemocemi, negramotností, nezaměstnaností a beznadějí. Často jim chybí přístup k potravinám a nezávadné pitné vodě, hygieně, vzdělání, zdravotní péči a moderním službám“ (OSN, 2005).

2.1.5.2 Chudoba ve městech a na venkově

Chudoba ve městech vzniká důsledkem neschopností vlád a místních orgánů zemí připravit se na příliv přistěhovalců a zajistit požadovanou infrastrukturu, služby a pracovní příležitosti.

Většina chudých zemí se orientuje na pěstování plodin nebo chov dobytka, který je fyzicky vyčerpávající a na finančním trhu málo ohodnocený. Cílem jak bojovat s chudobou v těchto oblastech je zvyšování produktivity práce, pěstování nových výnosnějších a odolnějších plodin.

Mezi nejčastější problémy související s městskou chudobou patří (Majerová, 2008):

- **otázka bydlení**, kdy chudí ve městech mají problém získat bydlení díky nedostatku finančních prostředků,
- **základní služby**, kde většina domácností má elektřinu, vodovod a kanalizaci, ale kvalita těchto rozvodů a potrubí jsou ve špatném stavu,

³ jídlo, voda, přístřeší, zdravotní péče

- **pracovní příležitosti** – nalézt práci pro chudé je velice obtížné, a když už práci najdou, většinou pracují za velmi nízkou mzdu a ve špatných pracovních podmínkách,
- **zločinnost a násilí**, přičemž zločinnost je typická pro bohaté čtvrti, kde dochází ke krádežím a násilnost je především mezi různými skupinami,
- **životní prostředí**, které díky dopadům urbanizace může nepříznivě ovlivňovat lidské zdraví.

Příčinou chudoby na venkově je nerovné a nespravedlivé rozdělení půdy. Migrace do měst vesnice znevýhodňuje, zpravidla odcházejí ti nejschopnější. Následkem této činnosti narůstá chudoba ve městech, protože v dosti případech se z těchto migrantů bez práce stávají bezdomovci.

Chudinské čtvrti, v rozvojových zemích slumy, jsou známé vysokou koncentrací obyvatel, vysokým procentem onemocnění díky nízké úrovni zdravotní péče, vysokou nezaměstnaností, nízkou vzdělaností, vysokou kriminalitou a sociální izolací.

2.1.5.3 Potravinový problém

Potravinový problém je považován za jeden z nejrozsáhlejších problémů světa. Představuje komplex ekonomických, sociálních, demografických, technologických a politických aspektů výroby, rozdělování, směny a spotřeby potravin.

V současné době, kdy planetu obývá šestimiliardová populace, existují rozsáhlé oblasti hladu a podvýživy, i když je lidstvo schopné vyrobit dostatek potravin pro všechny. Je tedy jasné, že výskyt hladu nesouvisí pouze s hojností potravin na světě. Lidé trpící hladem jsou natolik chudí, že si nemohou koupit dostupné potraviny. Příčinou je špatná distribuce potravin.

Z hlediska potravinového problému je možno pozorovat dva protichůdné projevy. Prvním je obecný nedostatek potravin, který se projevuje hladomorem, podvýživou a různými nemocemi, hlavně v rozvojových zemích. Druhým projevem je nadměrný příjem potravin a nevhodné složení potravy. Následkem jsou mnohé civilizační choroby a je typický pro rozvinuté země. Nedá se tudíž o něm říci, že by to byl globální problém jako v prvním případě.

2.1.6 Boj s chudobou

Pro boj s chudobou existují další globální důvody jako příliv migrantů a uprchlíků, nelegální obchod s lidmi, zbraněmi a drogami, mezinárodní a lokální terorismus. Tyto skutečnosti ohrožují bezpečnost a stabilitu vyspělých zemí. V současné době je nejdůležitějším dokumentem v oblasti boje proti chudobě program Rozvojové cíle tisíciletí.

Za hlavní předpoklady pro boj s chudobou se dle tohoto programu považují (Majerová, 2008):

- **solidní domácí politika**, v podobě investic do podpory zaměstnanosti, zlepšení legislativy, posílení dodržování lidských práv, omezení korupce a vytvoření institucí a podmínek pro rozvoj ekonomiky,
- **přímé zahraniční investice**, které přinášejí zisk a vytvářejí pracovní příležitosti, dále přinášejí modernější technologie, manažerské a pracovní postupy, know-how,
- **mezinárodní obchod**, kdy musí dojít k postupnému odbourávání subvencí (zejména zemědělských výrobků) ve vyspělých zemích a zároveň k odbourávání obchodních bariér jak vůči rozvojovým zemím, tak i mezi nimi navzájem,
- **zvýšení oficiální rozvojové pomoci na 0,7 % HDP** proto, aby bylo dosaženo rozvojových cílů – i objemově největší dárci rozvojové pomoci ve světě se však této výši přibližují pomalu,
- **odpouštění dluhů**, protože mnoho ekonomik vynakládá na splácení dluhů stejné množství peněz, které díky rozvojové spolupráci získají; nedisponují dostatečnými finančními prostředky pro vedení takové domácí politiky, která by snižovala chudobu.

Rozvojové cíle tisíciletí

V září 2000 na Summitu tisíciletí v New Yorku přijalo celkem 147 hlav států a vlád a celkem 191 členských států Organizace spojených národů tzv. Miléniovou deklaraci, která vytyčuje konkrétní cíle v oblasti rozvoje a odstraňování chudoby. Tyto cíle byly nazvány Rozvojovými cíli tisíciletí a mají být naplněny do roku 2015.

Součástí je osm základních cílů, osmnáct dílčích úkolů a více než čtyřicet ukazatelů. Prvních sedm cílů se zaměřuje na zlepšení situace v rozvojových zemích⁴. Osmý cíl by měl vést k vybudování globálního partnerství v oblasti rozvojové spolupráce. Deklarace má také vést ke snižování dluhů, zvýšení rozvojové pomoci, k přínosům z obchodu a přenosu technologií.

OSN vytyčila konkrétně tyto cíle (Informační centrum OSN, 2005):

1. **odstranit extrémní chudobu a hlad** – snížit na polovinu počet lidí s příjmem nižším než 1 USD na den, snížit na polovinu podíl lidí trpících hladem,
2. **zpřístupnit základní vzdělání pro všechny** – zajistit, aby všichni chlapci i dívky absolvovali plné základní vzdělání,
3. **prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen** – do roku 2005 odstranit rozdíly v přístupu mužů a žen k základnímu a vyššímu vzdělání a do roku 2015 dosáhnout vzdělání na všech úrovních,
4. **omezit dětskou úmrtnost** – snížit o dvě třetiny míru úmrtnosti u dětí mladších 5 let,
5. **zlepšit zdraví matek** – snížit o tři čtvrtiny míru úmrtnosti matek,
6. **bojovat proti HIV/AIDS, malárii a jiným nemocem** – zastavit šíření HIV/AIDS a snižovat procento nově nakažených, zastavit šíření malárie a dalších závažných chorob a snížit míru jejich výskytu,
7. **zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí** – začlenit principy trvale udržitelného rozvoje do národních politik a programů, snížit na polovinu podíl lidí, kteří nemají trvalý přístup k nezávadné pitné vodě, do roku 2020 dosáhnout výrazného zlepšení životních podmínek alespoň 100 milionů lidí přebývajících v chudinských předměstích velkoměst,
8. **vytvořit globální partnerství pro rozvoj** – rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na pravidlech, zajistit jeho předvídatelnost a nediskriminační charakter, zabývat se otázkou zvláštních potřeb nejméně rozvinutých zemí, vnitrozemských a malých ostrovních rozvojových zemí atd.

⁴ země Afriky, Latinské Ameriky, Karibiku, Asie a Oceánie

Plnění Rozvojových cílů v roce 2009

Zpráva OSN z roku 2009 udává následující informace o plnění Rozvojových cílů (United Nations, 2009):

- Vysoké ceny potravin způsobily obrat v plnění cíle na odstraňování hladu ve světě. Údaje z 90. let 20. století uvádí 20 procent hladových ve světě, v roce 2006 o 4 procenta méně. Tento pozitivní vývoj ustál v roce 2008, kdy stouply ceny potravin. Ani snížení těchto cen na mezinárodních trzích v druhé polovině roku 2008 nevedlo k větší dostupnosti potravin pro chudé po celém světě.
- V letech 1990 až 2005 klesl počet lidí žijících za 1,25 amerického dolaru na den z 1,8 na 1,4 miliardy (před ekonomickou a potravinovou krizí). Ovšem pokrok v boji proti extrémní chudobě se s největší pravděpodobností zastaví. Očekává se zvýšení počtu extrémně chudých lidí z 55 na 90 milionů během roku 2009.
- Jedna čtvrtina dětí v rozvojových zemích trpí podvýživou. Pokrok v této oblasti je nedostatečný ke splnění vymezeného cíle do roku 2015.
- Odhaduje se, že celosvětová nezaměstnanost stoupne během roku 2009 u mužů na 6,1 až 7 procent, u žen dokonce na 6,5 až 7,4 procent. Vysoké procento žen má velmi nejistou nebo zcela neplacenou práci.

2.1.7 Nejméně rozvinuté země

Mezi nejméně rozvinuté země⁵ (Least Developed Countries, LDCs) patří skupina rozvojových zemí s nejhorší životní úrovní obyvatel a nejnižší úrovní ekonomické síly.

Pro zařazení do této skupiny je třeba splnit následující kritéria (United Nations, 2005):

- 1. kritérium nízkého příjmu** – hrubý národní důchod zemí se ve tříletém průměru pohybuje pod 750 amerických dolarů na hlavu,
- 2. kritérium slabosti lidských zdrojů**, které je určováno výživou na osobu, jejich zdravím, vzděláním a gramotností dospělých,
- 3. kritérium ekonomické zranitelnosti**, jež je dáno nestabilitou zemědělské produkce, nestabilitou vývozu a rozmanitostí vyváženého zboží.

⁵ Seznam nejméně rozvinutých zemí viz příloha 1.

2.1.8 Sociální problémy rozvojových zemí

Rozvojový svět zaostává snad ve všech ukazatelích úrovně sociální rozvinutosti. Nemalé zdroje vynakládají vlády rozvojových zemí na zbrojení místo na řešení aktuálních problémů. Velké vojenské výdaje a četné lokální ozbrojené konflikty jsou další brzdou rozvoje některých zemí. K tomu se přidávají frustrující a demotivující psychické dopady na populaci, zvláště při dlouhodobějších konfliktech.

„Více než dvě třetiny všech nejméně rozvinutých států leží v Africe. Zabírají 57 % rozlohy „černého kontinentu“ a soustřeďují přes 320 milionů lidí, přibližně 45 % jeho celkové populace. Průměrně se HDP na obyvatele pohybuje okolo 700 USD, ale kolem 75 % států je pod touto hranicí. Nejnížší HDP na obyvatele přitom má Mosambik, Somálsko, Etiopie či Eritrea. Jejich HDP se pohybuje mezi 100 – 200 USD na obyvatele“ (Kunešová aj., 2006, s. 258).

Afrika jako celek vykazuje od poloviny 90. let 20. století růst HDP vyšší než v obdobích předchozích. Tempo růstu HDP na obyvatele je vzhledem k populačnímu růstu relativně nízké. „Inflaci se podařilo snížit ze 40% úrovně 1. poloviny 90. let na přibližně 10 % v polovině druhé a její hodnota se dále mírně snižuje. Saldo běžného účtu za celou Afriku se sice pohybuje kolem nuly, výrazné jsou ale rozdíly v exportní výkonnosti jednotlivých zemí. Africké zboží je ovšem stále ve světě málo konkurenceschopné“ (Kunešová aj., 2006, s. 258).

Nejchudší země Afriky dle Majerové (2008) jsou Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Čad, Džibutsko, Etiopie, Eritrea, Gambie, Guinea, Guinea-Bissau, Kapverdy, Komory, Lesotho, Libérie, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauritánie, Mosambik, Nigérie, Rovnická Guinea, Rwanda, Sierra Leone, Somálsko, Středoafriká republika, Súdán, Svatý Tomáš, Tanzanie, Togo, Uganda, Zair a Zambie.

2.2 Nerovnost

Chudoba je často spojována s nerovností. Existuje mnoho druhů nerovností, jako je např. nerovnost mezi všemi občany světa – jejich příjmy, majetkem, nerovnost mezi regiony či nerovnost mezi jednotlivými zeměmi.

„Výrobní a distribuční mechanismy⁶ v tržní ekonomice produkují nejen bohatství, ale i chudobu. I když jsou tyto pojmy vzájemně spjaty, nejsou totožné. Chudobu lze chápat jako výraz extrémní nerovnosti, respektive jako distanci určité části populace nejen od bohatých, ale i od celého zbytku populace“ (Mareš, 1999, s. 39).

2.2.1 Druhy nerovnosti

Existují různé druhy nerovnosti, jak už bylo uvedeno v úvodu, z nichž jsem si vybrala dva následující, které budu blíže specifikovat.

1. Sociální nerovnost

Sociologie chápe sociální nerovnost buď jako nezbytný důsledek společenského života nebo ji považuje za důsledek jejího určitého uspořádání. Sociální nerovnost se realizuje v mnoha sférách sociálního života. Základními typy nerovnosti jsou nerovnost třídní a statusová, dále pak existuje nerovnost kastovní. S nimi souvisejí další typy, jako je nerovnost v příjmech a majetku, v moci, privilegiích a prestiži či v získávání zdrojů, ale i ve způsobu jejich užití projevující se jako nerovnost životních stylů a životních šancí.

2. Příjmová nerovnost

Je měřítkem chudoby i míry přerozdělení v rámci daňových či sociálních systémů. Pro vyspělé země je typický růst reálných příjmů u většiny obyvatelstva. Hlavním důvodem je produktivita práce díky novým technologiím.

Na rozdělení příjmů ve společnosti má vliv několik faktorů, které je buď možno ovlivnit vládními zásahy a regulacemi nebo jsou výsledkem působení tržních sil a tudíž je lze ovlivnit jen nepřímo. Těmito faktory mohou být např. trhem určené rozdělení příjmů ze závislé činnosti a podnikání, aktuální rozdělení bohatství, fiskální politika vlády, zejména daňový systém, velikost hranice chudoby nebo sociální pozice, pohlaví, věk, profese, typ regionu atd.

⁶ nízká produktivita práce, nerovný přístup k materiálním zdrojům, nerovný podíl na distribuci výsledků, provázející marginalizaci některých skupin obyvatelstva

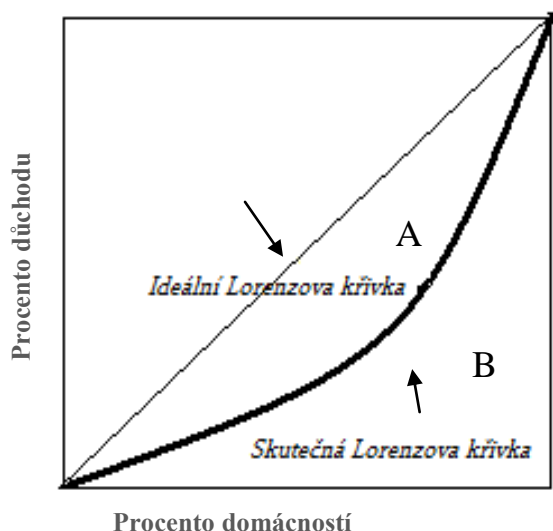
2.2.2 Způsoby měření nerovnosti

Existuje několik způsobů měření nerovnosti. Nejznámějšími způsoby jsou Giniho koeficient nebo Robin Hood index.

1. Giniho koeficient

Giniho koeficient je nástroj sloužící k měření příjmové nerovnosti, tzn. rozdělení důchodů a bohatství ve společnosti. Je odvozen od Lorenzovy křivky, která je konstruována na horizontální ose kumulativním procentem obyvatel a na vertikální ose kumulativním procentem důchodu.

Obrázek 2.1 Lorenzova křivka

Zdroj: Středoevropské centrum pro finance a management, 2010 , vlastní zpracování

Pokud by existovala absolutní rovnost v rozdělování důchodu, Lorenzova křivka (LK) by byla úhlopříčkou. Pravoúhlý tvar by pak měla v případě absolutní nerovnosti ve společnosti.

Giniho koeficient poměruje rozdíl mezi plochou pod ideální Lorenzovou křivkou (A) a plochou pod skutečnou LK (B) s plochou pod ideální křivkou.

Pro výpočet Giniho koeficientu se používá vzorec (Středoevropské centrum pro finance a management, 2010):

$$G = \frac{(A - B)}{A} \quad (2.1)$$

Jeho hodnoty jsou v rozmezí od 0 do 1. Rozdělení důchodu je rovnější, blíží-li se k 0. K absolutní nerovnosti v rozdělování bohatství a důchodů pak vedou hodnoty okolo 1. Giniho koeficient dále sděluje, kolik procent mezd je třeba vyplatit, aby bylo dosaženo dané diference.

2. Robin Hood index

Dalším nástrojem pro měření nerovnosti v rozdělení příjmů ve společnosti je Robin Hood index, často označovaný i jako Hoover index. Vychází z Lorenzovy křivky a souvisí s Giniho koeficientem.

Robin Hood index se snaží najít a vyměřit největší rozdíl mezi ideálním a skutečným rozdělením důchodu ve společnosti. Index říká, jak velkou část důchodu společnosti by bylo třeba redistribuovat od bohatých k chudým, pokud by měla nastat absolutní rovnost ve společnosti.

3 ROZVOJOVÁ POMOC EU

Podstatou rozvojové pomoci a spolupráce je podpora ekonomického a společenského rozvoje zaostalých zemí.

Je nutné rozlišit pojmy rozvojová spolupráce a rozvojová pomoc (Němečková aj., 2006). Rozvojová spolupráce představuje přístup k rozvojovým zemím, který je založen na spolupráci mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi směřující k sociálně ekonomickému rozvoji rozvojových zemí a rozvojové pomoci. Rozvojová pomoc představuje granty nebo půjčky poskytované rozvojovým zemím s cílem podpořit jejich sociálně ekonomický rozvoj.

Rozvojová spolupráce je politika Evropské unie (EU), představující největší program rozvojové pomoci rozvojovým státům. Realizace rozvojové pomoci patří mezi nástroje zahraniční politiky vyspělých zemí a doplňuje rozvojové programy členských států.

Její počátky lze hledat v založení Organizace spojených národů (OSN) v roce 1945 a ve fungování Mezinárodního měnového fondu (IMF), Světové banky a agentur OSN, jako je například Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO). Základem rozvojové spolupráce je redistribuce peněz od bohatých k chudým.

3.1 Právní základ rozvojové pomoci a spolupráce

Na konci 50. let 20. století se datují počátky formování přístupu Evropského hospodářského společenství (EHS) k rozvojovým zemím. Bylo to období, kdy se začala formovat myšlenka evropské integrace a osamostatnění se z koloniální nadvlády. V tomto období se ekonomiky Francie, Itálie, Belgie, Lucemburska, Nizozemí a Německa postupně připravovaly na vznik integrace a chtěly upevnit vztahy s koloniálními územími. Jednalo se převážně o bývalé kolonie států EHS v subsaharské Africe. Na základě smlouvy o založení EHS z roku 1957 vznikla forma spolupráce, která dostala oficiální název „přidružení“. Přidružení rozvojových zemí ke Společenství (resp. EU) znamenalo vytvořit s ním společný rámec pro hospodářskou spolupráci (Němečková aj., 2006).

Spolupráce se zeměmi Africko-Karibsko-Tichomořské (ACP) oblasti je zakotvena v mnoha dohodách, kterými jsou:

- **Dohoda z Yaoundé I** (1963) definovala cíl vzájemné spolupráce se zeměmi subsaharské Afriky – důraz na rozvoj průmyslu, snižování celního zatížení v oblasti pohybu zboží. Stala se základem pro vznik společných orgánů – Rady přidružení, Výboru přidružení, Parlamentní konference a Rozhodčího soudu, nebyly však příliš významné, neměly dostatek pravomocí.
- **Dohoda z Yaoundé II** (1969) se od předešlé dohody moc nelišila. Došlo k dalšímu snižování celního zatížení. EHS požadoval od přidružených zemí sestavení národních plánů rozvoje, které byly podkladem pro čerpání finančních prostředků. Její platnost byla stanovena na pět let.
- **Dohoda z Lomé I** (1975) výrazně změnila obchodní režim. Země ACP nemusely oplácet poskytnuté dovozní preference Evropských společenství. Hlavní důraz byl kladen na rozvoj průmyslu, což bylo počátkem sektorového přístupu EHS k problematice rozvoje zemí ACP. Spolupráce byla v oblasti obchodu, průmyslu, finanční a technická spolupráce.
- **Dohoda z Lomé II** (1979) podporovala mimo průmyslu také zemědělství, především potravinovou soběstačnost zemí ACP. Dále pak oblast obchodu, finanční a technickou spolupráci.
- **Dohoda z Lomé III** (1984) stanovila strategii rozvoje vzájemných vztahů mezi EU a ACP, dále pak nástroje spolupráce a kompetence hlavních institucí. Prohloubila spolupráci v oblasti rozvoje průmyslu, zemědělství, kultury či sociálního rozvoje. Položila základ k přesunu od hospodářské k rozvojové spolupráci. Podporovala kvalitu lidských zdrojů, dopravu a komunikaci, rozvoj obchodu a služeb, finanční a technickou spolupráci.
- **Dohoda z Lomé IV** (1989) byla uzavřena na 10 let, ale finanční protokol se znovu projednával po pěti letech. Objevily se zde nové oblasti spolupráce jako ochrana životního prostředí, přírodního dědictví, podpory rozvoje lidských zdrojů, soukromého sektoru, sektoru služeb, rozvoj rybolovu, těžebního průmyslu, kulturní, sociální a regionální spolupráce.

Dále je rozvojová pomoc a spolupráce upravena **Smlouvou z Cotonou** (2000), s platností od 1. 4. 2003 (Svoboda, 2007). Zahrnuje ustanovení o možnosti začlenění rozvojových zemí do trhu světové ekonomiky, zvýšení výroby, obchodu a investic.

Hlavní změnou oproti dřívějším dohodám bylo, že rozvojové země už neměly být jen přidružené, ale měly se stát partnery EU. Nový přístup k rozvojovým zemím sebou přinesl také důraz v účasti celé občanské společnosti na rozvoji. Dále EU přestala brát za své partnery pouze politické představitele zemí ACP, ale rozšířila své zájmy i na nevládní organizace, státní podniky či soukromé podnikatele. Evropská unie chtěla zdůraznit neodmyslitelnou roli také těchto subjektů v oblasti rozvoje. Dohoda z Cotonou kladla důraz na spolupráci v politické oblasti, politickém dialogu, na dodržování lidských práv, či dodržování práv obecně.

Významným krokem v oblasti přístupu EU k rozvojovým zemím bylo přijetí **Maastrichtské smlouvy** v roce 1992. Přijetím smlouvy došlo k zařazení článku o rozvojové spolupráci do primárních dokumentů Evropské unie a poprvé se začal používat termín rozvojová politika. Smlouva z Maastrichtu dále definovala 3 zásady, na kterých by měla být založena rozvojová politika EU. Aktivita prováděné vůči rozvojovým zemím by měly být (Němečková aj., 2006):

- vzájemně **komplementární** mezi rozvojovou politikou členských států a EU, aby se zabránilo duplicitě a zachoval se význam jednotlivých programů členských států,
- **koordinované** mezi členskými státy a institucemi EU s cílem zajistit účelné provádění politik a zamezení rozporů mezi různými politikami,
- **koherentní** v rámci všech politik EU s co nejefektivnějším vývojem cílů.

Maastrichtská smlouva přišla s novým přístupem EU k rozvojovým zemím. Už není založen na principech mezinárodní ekonomické integrace, přidružení, ale rozvíjí nové formy, rozvojové spolupráce.

Rozvojová spolupráce Evropské unie je aktuálně právně založena dle Lisabonské smlouvy z prosince 2009 na čl. 208 – 213 SFEU (Smlouva o fungování Evropské unie). Nařízení Evropského parlamentu a Rady 2110/2005 a nař. 2112/2005 obsahuje obecný právní rámec rozvojové spolupráce. Obsah této spolupráce je podmíněn Evropským souhlasem o rozvojové spolupráci, což je dohoda mezi Radou EU, Evropským parlamentem a Komisí z prosince 2005.

Partnerství EU

Evropská unie spolupracuje s Afrikou, Africko-Karibsko-Tichomořskou oblastí (African, Caribbean and Pacific Group of States – ACP) a se Zámořskými zeměmi a územími⁷ (Overseas Countries and Territories – OCT).

Africko-Karibsko-Tichomořská oblast vznikla na základě Dohody z Georgetownu z roku 1975. Skládá se ze 79 členských států, které podepsaly tuto dohodu, Dohodu o partnerství mezi ACP a EU, nebo Dohodu z Cotonou. Ze subsaharské Afriky je zde zastoupeno 48 zemí, z Karibiku je to 16 zemí a zbývajících 15 států je z oblasti Tichomoří. Skupina byla původně vytvořena za účelem koordinace spolupráce mezi jejími členy a Evropskou unií. Hlavním cílem bylo vyjednávat a realizovat společně záležitosti dle Dohody o spolupráci s EU. Od svého vzniku už však tato skupina rozšířila své aktivity i na příhraniční rozvojovou spolupráci s EU. Pokrývá celou řadu oblastí zahrnující obchod, ekonomiku, politiku a kulturu.

Hlavní cíle ACP jsou (The Secretariat of the ACP, 2005):

- trvale udržitelný rozvoj členských států ACP a jejich postupné začlenění do světové ekonomiky, což znamená snižování chudoby a vytvoření nového uspořádání světa,
- přispívat k rozvoji hospodářských, sociálních a kulturních vztahů mezi rozvojovými zeměmi a rozvojovou spolupráci mezi státy ACP v oblasti obchodu, vědy a techniky, průmyslu, dopravy, školství, vzdělávání a výzkumu, informací a komunikace, životního prostředí, demografie a lidských zdrojů,
- koordinace činnosti skupiny ACP v rámci Dohody o partnerství mezi ACP a EU,
- upevňování jednoty a solidarity, porozumění mezi národy a vládami v zemích ACP,
- vytvoření a upevnění míru a stability ve svobodné a demokratické společnosti.

Dle Smlouvy o fungování Evropské unie – hl. XXIV, část 4., čl. 198 existuje 21 **zámořských zemí a území**, které mají zvláštní vztah k Dánsku, Francii, Nizozemsku nebo Spojenému království. Zámořské země a území nejsou členy Evropské unie.

⁷ Grónsko, Nová Kaledonie a závislá území, Francouzská Polynésie, Francouzská jižní a antarktická území, ostrovy Wallis a Futuna, Mayotte, Saint-Pierre a Miquelon, Aruba, Nizozemské Antily (Bonaire, Curacao, Saba, Sint Eustacius, Sint Maarten), Anguilla Kajmanské ostrovy, Falklandy, Jižní Georgie a Jižní Sandwichovy ostrovy, Montserrat, Pitcairn, Svatá Helena a závislá území, Britské území v Antarktidě, Britské indicko-oceánské území, Turks a Caicos, Britské Panenské ostrovy, Bermudy.

Cílem přidružení těchto zemí k EU je podpora hospodářského a sociálního rozvoje těchto zemí a území a tvorba úzkých hospodářských vztahů mezi nimi a Unií jako celkem. OCT jsou způsobilé pro financování svých programů pro výzkum, vzdělávání a odbornou přípravu, konkurenceschopnost či inovace z EU. Mají stejné podmínky jako fyzické i právnické osoby ze členských států Evropské unie.

3.2 Cíle rozvojové pomoci a spolupráce

Forma přidružení přinášela od roku 1957 nové prvky. Cílem bylo přispět k hospodářskému a sociálnímu rozvoji přidružených území a vytvořit užší hospodářské vztahy mezi nimi a celým tehdejším Společenstvím (dnešní EU). Přidružení se mělo uskutečnit na základně Prováděcí dohody o přidružení zámořských území ke Společenství (1957) v oblasti pohybu zboží, pracovních sil a kapitálu.

Cílem rozvojové spolupráce Evropské unie v 21. století je podpora trvalého hospodářského a sociálního rozvoje rozvojových zemí, podpora zapojování těchto zemí do světové ekonomiky a hlavní cíl je eliminace chudoby. Obsahem spolupráce je také vlastní pomoc příslušným zemím, dodržování demokracie, právního státu a respektování lidských práv a základních svobod.

3.3 Orgány rozvojové pomoci a spolupráce

Rozhodujícím orgánem v oblasti rozvojové politiky je Rada EU. Této oblasti se věnují také některé pracovní skupiny a výbory. Spolurozhodujícím orgánem ohledně legislativních opatření rozvojové pomoci EU je Evropský parlament, který také schvaluje prostředky na tuto pomoc z rozpočtu EU.

3.3.1 Role Evropské komise v rozvojové pomoci a spolupráci

Vnějšími vztahy Evropské unie a rozvojovou politikou se zabývají komisaři a generální ředitelství Evropské komise. Její pravomoc v této oblasti je dána zakládajícími smlouvami.

Tyto pravomoci jsou rozděleny mezi čtyři generální ředitelství (European Commission, 2010a):

- **Generální ředitelství pro rozvoj**, které odpovídá za země Afriky, Karibiku a Tichomoří a zajišťuje humanitární pomoc,
- **Generální ředitelství pro obchod** se stará o dvoustranná i regionální obchodní jednání se zeměmi ACP, Asie, Latinské Ameriky a se Středozeím,
- **Generální ředitelství pro vnější vztahy** odpovídající za bilaterální vztahy Evropské unie se všemi zeměmi světa,
- **Generální ředitelství pro rozšíření** věnující se přístupovému procesu zemí východní Evropy.

Nástupem nové komise na období 2010 – 2014 se komisařkou zodpovědnou za mezinárodní spolupráci, humanitární pomoc a řešení krizí stala Kristalina Georgieva z Bulharska, komisařkou pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku je Catherine Ashton z Velké Británie, komisařem pro obchod je Belgičan Karel De Gucht a komisařem zabývajícím se rozšířením a politikou sousedství je český zastupitel Štefan Füle.

Komise má **tři základní přístupy** poskytování podpory:

- poskytnutí peněžních prostředků tak, aby splnila konkrétní cíle v termínu a rozpočtu,
- odvětvový přístup pro partnerské země ji umožňuje zasahovat do rozvojové politiky a finančních rozhodnutí,
- podpora rozpočtu umožňuje Komisi, aby poskytla finanční prostředky přímo vládě přijímající země.

3.3.2 EuropeAid

EuropeAid, Úřad pro spolupráci, vznikl pod záštitou Evropské komise. Orgán je odpovědný za realizaci programů a projektů zahraniční pomoci na celém světě. Úzce spolupracuje se sousedními zeměmi EU, Afrikou, Karibikem a Tichomořím, Latinskou Amerikou a Asií. Zaměřuje se na poskytování rozvojové pomoci účinným a efektivním způsobem. Důraz klade na rychlou a odpovědným způsobem poskytovanou podporu. Využívá prostředků rozpočtu Evropské unie i z Evropského rozvojového fondu a podporuje projekty ve více než 150 zemích světa.

Generálním ředitelem je Koos Richelle, který je zodpovědný za realizaci vnější pomoci Komise. EuropeAid se skládá ze sedmi ředitelství a čtyř jednotek zodpovědných přímo generálnímu řediteli. Čtyři ředitelství se orientují na geografické oblasti. Jsou zodpovědné za řízení celého projektového cyklu v regionech Evropy, Blízkého Východu, Latinské Ameriky, v zemích ACP, Asie a střední Asie. Další dvě dohlíží na kvalitu činností a tematických operací⁸ a poslední se věnuje organizačním otázkám. Při jednáních zasedá řídicí orgán, rada, které předsedají komisař pro vnější záležitosti a komisař pro rozvojovou politiku. Na řízení se také podílejí komisaři pro rozšíření, obchod a ekonomické a monetární záležitosti.

3.4 Financování rozvojové pomoci

Vnější pomoc Evropské unie je financována z rozpočtu EU, výjimku tvoří země Africko-Karibsko-Tichomořské oblasti, které jsou financovány z Evropského rozvojového fondu (EDF – European Development Fund).

Členské státy Evropské unie se dohodly na zvýšení finanční pomoci rozvojovým zemím, do roku 2010 činila 0,51 % hrubého domácího produktu. Do roku 2015 se má pomoc rozvojovému světu zvýšit na 0,7 % hrubého domácího produktu členských zemí. Největší část těchto prostředků má putovat do Afriky, kde se zaměřují především na mír a bezpečnost, správu věcí veřejných, regionální integraci, obchod a rozvoj.

Finanční prostředky mohou mít formu grantů. **Granty** jsou poskytovány z rozpočtu EU nebo Evropského rozvojového fondu. Jsou udělovány jako dary rozvojovým zemím, které potřebují zahraniční pomoc. Používají se pro realizaci projektů a činností, které se vztahují k programům vnější pomoci Evropské unie.

Dělení grantů dle Komise (European Commission, 2007):

- a) **granty na akce** – snaží se dosáhnout cíle programu zahraniční pomoci,
- b) **provozní dotace** – slouží jako financování provozních výdajů orgánů Evropské unie, které sledují cíle evropského zájmu a politiky EU.

⁸ programy týkající se lidských práv, ochrany životního prostředí, bezpečnosti potravin atd.

Z grantů se hradí náklady, které jsou nezbytné pro výkon dané činnosti a výsledky této činnosti pak zůstávají majetkem příjemců. Tyto finanční prostředky jsou předmětem písemné dohody uzavřené mezi oběma stranami a zpravidla vyžadují spolufinancování.

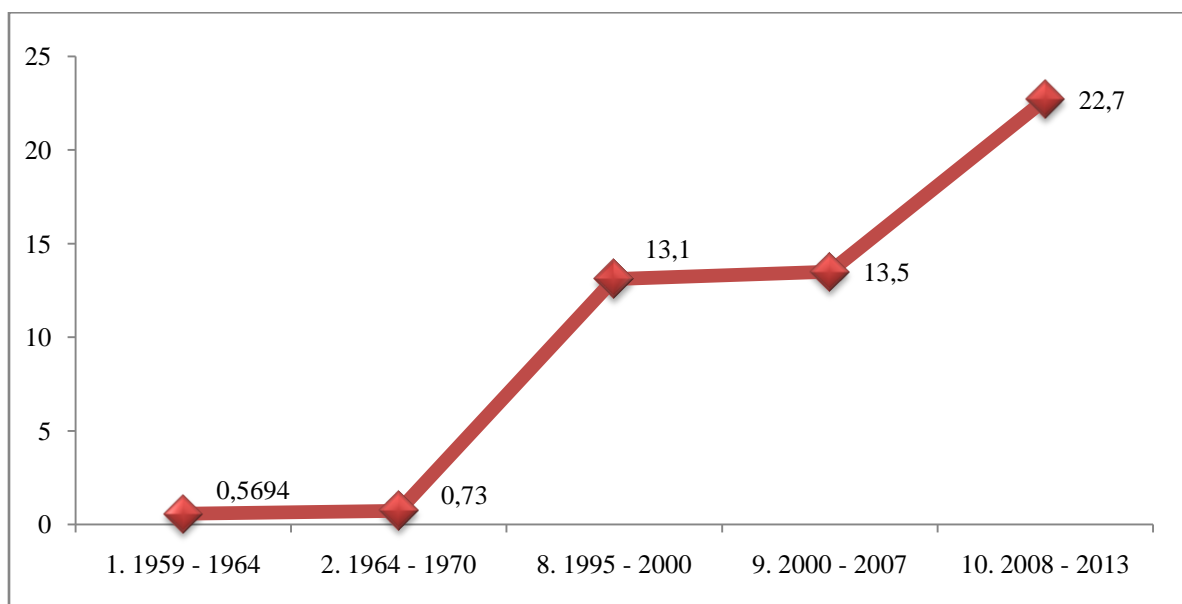
Evropský rozvojový fond

Evropský rozvojový fond (EDF) byl založen 1959 a je určen pro financování rozvojové spolupráce a pomoci vůči skupině zemí ACP. Už Římská smlouva z roku 1957 obsahovala ustanovení pro jeho vytvoření s ohledem na poskytování technické a finanční pomoci do afrických zemí, které byly v té době ještě kolonizovány. Dohoda z Cotonou zajišťuje efektivnější působení EDF, je zaveden systém průběžného plánování pro větší flexibilitu fondu a dává větší zodpovědnost zemím ACP. Je mezivládním fondem, tudíž nečerpá prostředky z rozpočtu EU. To znamená, že je financován přímo z příspěvků členských států. Nové členské státy do něj začaly přispívat od roku 2008.

Skládá se z několika nástrojů, včetně grantů, rizikového kapitálu a úvěrů poskytovaných soukromému sektoru. Smlouva o poskytnutí pomoci z EDF se uzavírá na dobu pěti let. První smlouva o partnerství byla uzavřena 1964. To znamená, že první EDF byl uzavřen na období 1959 – 1964, druhý EDF 1964 – 1970, třetí EDF 1970 – 1975 atd. Z počátku se nevyužité prostředky z minulého období převáděly do následujícího, v současnosti už to neplatí. Pro období 2008 – 2013 je už v pořadí 10. EDF v celkové výši 22,7 miliard EUR. Z této částky jde 21,9 mld. EUR do zemí ACP, 286 milionů EUR do Zámorských zemí a území a 430 mil. EUR pro Komisi na výdaje na plánování a provádění Evropského rozvojového fondu. Částka určená zemím ACP je dále rozdělena na 17,7 miliard EUR určených na národní a regionální programy, 2,7 miliard EUR na spolupráci v rámci ACP a 1,5 miliard EUR na investiční zařízení (Evropa, 2007a). Hlavní část rozpočtu se soustřeďuje na regionální programy, což zdůrazňuje význam regionální hospodářské integrace, jako základního rámce pro národní a místní rozvoj.

Jak rostl objem finančních prostředků na financování rozvojových projektů z Evropského rozvojového fondu, ukazuje graf 2.1. Lze vidět, že částka, která je určená pro 10. EDF na období 2008 – 2013 narostla oproti prvnímu EDF o více než 20 mld. EUR. Musí se však vzít v potaz, že v 60. letech 20. století disponovaly státy jiným objemem svých finančních prostředků a cena peněz byla jiná. Také se však rozšířila pomoc do více států a vzrostl objem rozvojových projektů, na které je zapotřebí vyšší částky.

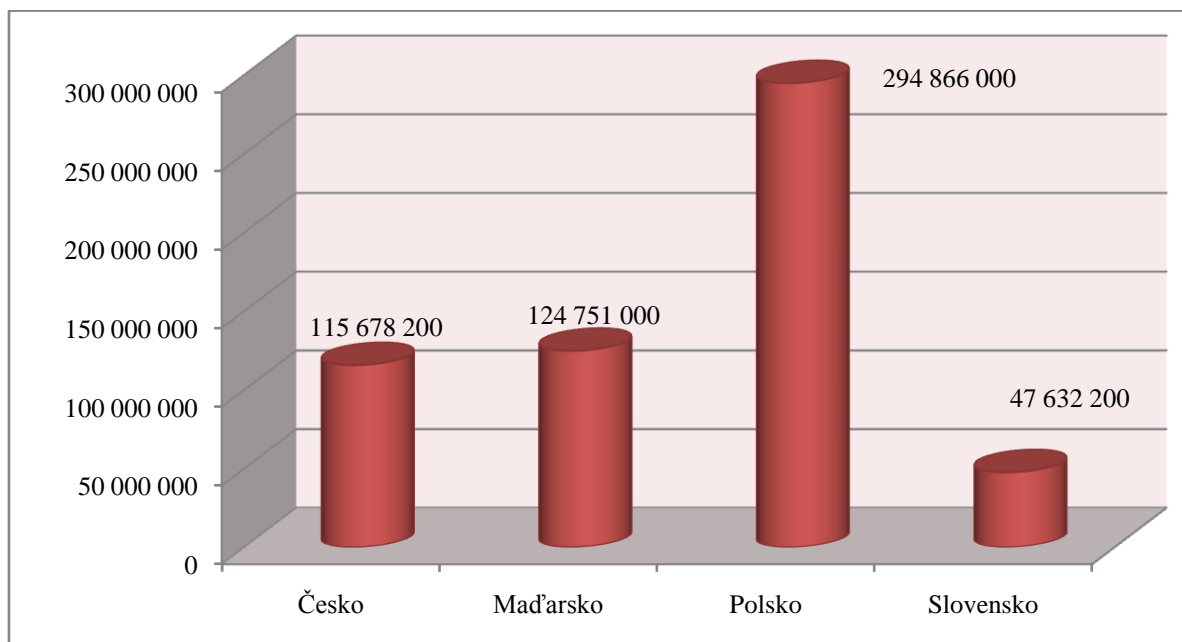
Graf 3.1 Financování z EDF od jeho založení až po současnost (v mld. EUR)

Zdroj: České fórum pro rozvojovou spolupráci, 2010, vlastní zpracování

Příspěvky členů Visegrádské čtyřky⁹ (V4) do EDF pro období 2008 – 2013 lze vidět na grafu 2.2. Polsko je z členských států V4 největším přispívatelem do 10. EDF.

Graf 3.2 Příspěvky států Visegrádské čtyřky do 10. EDF (v EUR)

Zdroj: České fórum pro rozvojovou spolupráci, 2010, vlastní zpracování

⁹ V4 je aliance čtyř států střední Evropy – České republiky, Polska, Slovenska a Maďarska. Cílem je přispívat k budování evropské bezpečnostní architektury a podporovat optimální spolupráce se všemi zeměmi, hlavně se sousedskými a zajímá se o demokratický rozvoj všech částí Evropy.

3.5 Formy rozvojové pomoci a spolupráce Evropské unie

Rozvojová pomoc může mít formu bilaterální nebo multilaterální.

Bilaterální pomoc (dvoustranná) směřuje přímo z dárcovské země do země přijímající pomoc a je jasně identifikovatelná. Tvoří ji rozvojové projekty, stipendia, humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům, transformační spolupráce či oddlužení.

Multilaterální pomoc (mnohostranná) je poskytována přes mezinárodní organizace, zabývající se rozvojovou pomocí, jako např. UNDP (United Nations Development Programme – Rozvojový program Organizace spojených národů) nebo Světová banka. Tyto organizace jsou schopny shromáždit dostatečné finanční prostředky na pomoc zaostávajícím zemím.

Konkrétní rozvojová spolupráce

Realizace rozvojové spolupráce probíhá prostřednictvím konkrétních projektů různých firem, nevládních neziskových organizací a dalších subjektů z členských států EU.

Provádění rozvojové politiky zahrnuje (Svoboda, 2007):

- **všeobecný systém preferencí¹⁰**, kdy přibližně 40 % dovozu do EU pochází z rozvojových zemí (kromě zbraní),
- **podporu investic**, na základě programu ECIP (European Communities Investment Parties), založeném Komisí 1988 v rámci hospodářské spolupráce s rozvojovými zeměmi Asie, Latinské Ameriky a Středozeří¹¹, rozšířeném nařízením 319/92,
- **ochranu životního prostředí** v rozvojových zemích,
- **boj proti drogám**, který zahrnuje většina vnějších smluv,
- **boj proti AIDS**, v jehož rámci směřuje 66 % prostředků do nejhůře postiženého kontinentu touto nemocí – Afriky,
- **potravinovou pomoc**, prostřednictvím Světového potravinového programu, který je iniciativou OSN a má formu standardní či naléhavé pomoci,

¹⁰ Obchodně politická opatření, kdy rozvinuté země poskytují přístup na jejich trh rozvojovým zemím.

¹¹ Albánie, Alžírsko, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Mauritánie, Monako, Černá Hora, Maroko, Okupované palestinské území, Sýrie, Tunisko, Turecko.

- **pomoc uprchlíkům,**
- **humanitární pomoc,** sloužící k odstranění následků mimořádných událostí zpravidla živelné povahy a obnovu krajiny do obyvatelného stavu, maximálně po dobu 2 let, kdy pro tuto činnost byla vytvořena instituce ECHO (European Community Humanitarian Office),
- **finanční pomoc,** zahrnující tři druhy úvěrů a garancí:
 - o **komunitární makrofinanční úvěry** doplňující operace Mezinárodního měnového fondu ve střední a východní Evropě,
 - o **komunitární garance za úvěry poskytované EIB** (Evropská investiční banka) **a EURATOMem** (Evropské společenství pro atomovou energii) pro mikroekonomické projekty,
 - o **komunitární garance pro komerční transakce,** které tvoří úvěry soukromých finančních institucí a dodávky potravin a léků pro střední a východní Evropu a země bývalého Sovětského svazu,
- **podporu demokratizace a lidských práv,** směřující, podle čl. 130/2 SFEU, zejména do Kambodži či Mozambiku.

3.6 Nástroje rozvojové pomoci a spolupráce

Mezi nástroje rozvojové politiky se řadí jednostranné nástroje a dohody. Příkladem **jednostranného nástroje** je Všeobecný systém celních preferencí. **Dohody** se dále dělí na dohody o spolupráci se státy Středozeří a dohody se státy Afriky, Karibské oblasti a Tichomoří.

3.6.1 Nástroj pro rozvojovou spolupráci

Cílem Nástroje pro rozvojovou spolupráci (DCI) je dosáhnout omezení chudoby, udržitelného hospodářského a sociálního rozvoje, hladké a postupné integrace rozvojových zemí do světového hospodářství. Vztahuje se na země, které nejsou členy EU a nespádají pod EDF. Jedná se o 48 států rozdělených do pěti regionů, Asie, střední Asie, Latinská Amerika, Blízký Východ a jižní Afrika.

Tyto regiony spolupracují na **programech v regionech**. Dle Europa (2007a) se programy týkají oblastí jako je podpora provádění politik zaměřených na vymýcení chudoby a na dosažení rozvojových cílů tisíciletí; uspokojení základních potřeb obyvatelstva, především základního vzdělání a zdraví, podpora sociální soudržnosti a zaměstnanosti či pomoc v krizi. Jednotlivá opatření se však liší podle potřeb jednotlivých zemí.

Kromě zeměpisných programů se DCI zaměřuje také na **tematické programy**, které ty zeměpisné doplňují. Zahrnují činnosti, které jsou předmětem zájmu partnerských zemí, ale nejsou zeměpisně vymezeny. To v celku znamená, že jejich působnost je širší než působnost zeměpisných programů, protože zahrnuje nejen země v rámci DCI, ale také členské země Evropského rozvojového fondu (EDF). Tematické programy se týkají investic do lidských zdrojů, životního prostředí a udržitelného řízení přírodních zdrojů, nestátních aktérů a místních orgánů, zlepšení bezpečnosti potravin a spolupráce v oblasti migrace a azylu.

DCI také podporuje restrukturalizaci cukerného průmyslu v zemích ACP dle tzv. **protokolu o cukru**. Protokol osvobozuje dovozce ze zemí ACP do EU od celních či dovozních poplatků.

Finanční rámec Nástroje pro rozvojovou spolupráci na období 2007 – 2013 činí 16,897 miliardy EUR. Z toho 10,057 miliard EUR je vyčleněno na zeměpisné programy, 5,596 miliardy EUR na tematické programy a 1,244 miliardy EUR na protokol o cukru pro země ACP (Europa, 2007a).

3.6.2 Finanční nástroj na podporu demokracie a lidských práv ve světě

Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva je založen za účelem poskytování pomoci při rozvoji a posílení demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod. Je zaměřen na zlepšení dodržování lidských práv a svobod, podporu a posílení demokracie a demokratické reformy ve třetích zemích. Dále na podporu a posílení mezinárodního a regionálního rámce v této oblasti. Důvěra ve volební proces a zvýšení jeho spolehlivosti prostřednictvím volebních pozorovatelských misí a podpora místních organizací občanské společnosti je také typická pro tento finanční nástroj.

Evropská komise zajišťuje úzkou koordinaci vlastních činností a činností členských států kvůli zajištění účinnosti a provázanosti pomoci. Ta je v souladu s politikou EU v oblasti rozvojové spolupráce a zahraniční politiky. Má také doplnit pomoc v rámci Dohody o partnerství se zeměmi ACP.

Poskytování pomoci může mít dle Europa (2007b) formu:

- projektů a programů,
- grantů na financování projektů předložených mezinárodním a regionálním organizacím,
- malých grantů pro obránce lidských práv,
- grantů na podporu provozních nákladů Úřadů Vysokého komisaře OSN pro lidská práva a Evropského mimo-univerzitního centra pro lidská práva a demokratizaci (EIUC – European Inter-University Centre),
- příspěvků mezinárodním fondům,
- lidských a materiálních zdrojů pro volební pozorovatelské mise EU,
- veřejných zakázek.

Na období 2007 – 2013 byl pro tento nástroj schválen rozpočet ve výši 1,104 miliard EUR (Europa, 2007b).

3.6.3 Nástroj pro stabilitu

Snaží se o zajištění efektivní, ucelené a dostatečně pružné reakce na krize a ohrožení v třetích zemích, pokud není možné využít pomoc v rámci dalších nástrojů rozvojové spolupráce. Dalším cílem je také pomoc třetím zemím při globálních či přeshraničních hrozbách ovlivňujících bezpečnost tamních občanů jako je terorismus, šíření zbraní hromadného ničení nebo praní špinavých peněz. Výdaje přímo spojené s válkou, jako např. nákup munice, zbraní, nástroj nefinancuje.

Nástroj pro stabilitu (IS) provádí buď krátkodobá krizová opatření, nebo dlouhodobé programy, které by měly přispět k budování kapacit mezinárodních a regionálních organizací a udržování míru. Jeho finanční rámec na období 2007 – 2013 tvoří 2,06 miliard EUR (European Commission, 2009a).

3.6.4 Nástroj pro humanitární pomoc

Evropská unie poskytuje humanitární pomoc oblastem, které byly postiženy přírodními katastrofami, ozbrojenými konflikty či jinými výjimečnými okolnostmi. Vládnoucí orgány těchto oblastí nejsou schopny zajistit účinnou pomoc, a proto potřebují humanitární pomoc zahraničních institucí. Humanitární pomoc je zaměřena především na lidi v rozvojových zemích. Tyto operace trvají tak dlouho, jak je zapotřebí a týkají se okamžitých požadavků vyplývajících z přírodní či člověkem způsobené katastrofy, např. války. Pomoc může být zahájena na žádost Evropské komise, nevládních organizací, mezinárodních organizací, členských států či přijímající země.

3.7 Podpora regionálního růstu a spolupráce

Evropská unie díky své vlastní zkušenosti ví, jak je důležitá regionální spolupráce pro hospodářský růst, rozvoj a bezpečnost. Proto se snaží napomáhat jiným oblastem světa, aby co nejvíce spolupracovaly při různých činnostech v rámci programů a iniciativ, které slouží pro celé regiony, nikoliv pro jednotlivé země.

V roce 2004 přijala Evropská unie požadavek pomoci od Africké unie pro financování jejího úsilí na podporu míru. Z tohoto důvodu založila Evropská komise **Africký mírový projekt** (African Peace Facility – APF). Celkové finanční prostředky dosáhly 300 milionů EUR a od roku 2006 se EU dohodla na poskytnutí dalších 300 milionů EUR k udržení APF do roku 2010 (European Commission, 2009b). Peníze jsou vynakládány na přepravu vojáků, životní náklady a na rozvoj a podporu míru. Mohou také pokrývat platy vojáků nebo jejich výcvik. Nejsou použity na nákup zbraní, munice, konkrétní vojenské vybavení nebo náhradní díly pro zbraně. K prosinci 2009 APF financoval činnost především v oblasti Dárfúru v Súdánu, Středoafické republice a na Komorech.

3.8 Posílení vodního hospodářství, energetiky a infrastruktury

Komise také vytvořila zvláštní finanční prostředky na podporu udržitelné, rozsáhlé investice s regionálním zaměřením v rámci zemí Africko-Karibsko-Tichomořské oblasti.

EU podporuje soukromé společnosti i další subjekty, aby investovali do rozvoje výstavby čističek vod a hygienických zařízení pod záštitou **ACP – EU vodního projektu**.

Fond získal 500 milionů EUR v podobě dotací, zvýhodněných úvěrů, záruk a dalších finančních prostředků (European Commission, 2010b). Tyto peníze pomáhají navázat nová partnerství a zvýšit přístup k čisté vodě a kanalizaci v některých nejchudších státech světa. Evropská unie také pomohla financovat čistou vodu a základní hygienu v Africe, iniciativu povodí Nilu a v jeho rámci investice pro lepší řízení zdrojů a posílení protipovodňové zábrany.

ACP – EU energetický projekt je nástrojem na podporu projektů zlepšení přístupu k udržitelným a cenově dostupným energetickým službám pro chudé, žijící ve venkovských, příměstských a městských oblastech Afriky, Karibiku a Tichomoří. Splnění těchto cílů stálo 220 milionů EUR do roku 2008, na období 2009 – 2013 byl stanoven rozpočet ve výši 200 milionů EUR z Evropského rozvojového fondu (European Commision, 2009c). Je však zapotřebí zdvojnásobit investice do infrastruktury v Africe, aby mohl tento region splnit své Rozvojové cíle tisíciletí do roku 2015. Projekt má zásadní význam pro udržitelný rozvoj v Africe, jelikož ekonomický růst a úsilí o snížení chudoby závisí na vytvoření účinnější dopravní sítě, vody, energie, lepšího vybavení a lepších komunikačních vazeb.

EU – Africký infrastrukturní fond, který byl založen v roce 2007, bude podporovat finanční instituce, aby mohly více investovat do budoucího rozvoje v Africe. Komise se zavázala darovat 60 milionů EUR ve formě grantů a Evropská investiční banka poskytla úvěr ve výši 260 milionů EUR (European Commision, 2010c).

4 ROLE EU PŘI ELIMINACI CHUDOBY A NEROVNOSTI V AFRICE

Afrika, jinak přezdívaná „černý kontinent“, patří k nejzaostalejším částem světa. Potýká se s politickou nestabilitou, s častými válečnými konflikty, špatnou hospodářskou politikou či nízkým fyzickým kapitálem. I když je Africký region „velký“ co se týče rozlohy, nerostného bohatství či počtu obyvatel, dochází stále k prohlubování jeho zaostalosti. Na kontinentu dochází k populační explozi, z důvodu nedostatečné antikoncepce, např. v Čadu pouze 2,8 % obyvatel používá antikoncepci (Worldbank, 2010a), k problémům s klimatickými podmínkami, kmenovou diverzifikací či nedostatečnou technickou vybaveností. Jak už to bývá v různých státech světa, tak i na „černém kontinentu“ jsou oblasti s odlišnou vyspělostí ekonomiky. Pro srovnání v Čadu má jen 9 % obyvatel přístup k lepším hygienickým zařízením, zatímco na Mauriciu je to 94 % (Worldbank, 2010a).

4.1 Ekonomická vyspělost Afriky

Ekonomická vyspělost země se nejčastěji měří jako poměr produktu či důchodu na obyvatele. Často se používá ukazatel hrubého domácího produktu (HDP), případně hrubého národního důchodu (HND), v tzv. paritě kupní síly. HDP se počítá pomocí uměle vytvořených směnných kurzů a vyjadřuje se ve stejné měně a stejných cenách.

Během 80. a 90. let 20. století zaostávaly země Afriky za ekonomickým růstem ve světě a došlo také k poklesu příjmu na obyvatele. Mezi lety 1990 a 1999 vzrostl HDP na obyvatele v subsaharské Africe o 15 % (z 1 158,9 USD na 1 327,8 USD), v roce 2000 byla velikost růstu 3,1 %. Mezi lety 2001 – 2006 se zvýšila úroveň HDP na osobu o 1,8 %, což bylo více než průměr světa i vyspělých zemí a mohlo by to přinést určitou změnu (Loužek, et al., 2009). Neznamena to však, že by v této oblasti neprobíhal ekonomický růst, naopak zrychloval se zejména v posledním desetiletí. Vyspělost Afriky dosahovala v roce 2007 asi 19 % průměrné vyspělosti světa. Celkový HDP na obyvatele deseti nejbohatších afrických zemí byl 25,2 krát vyšší než deseti nejchudších (Worldbank, 2010a). Hospodářský vývoj zemí Afriky z dlouhodobého hlediska nedoháněl v posledních desetiletích nejvyspělejší země. V roce 2007 subsaharská Afrika zrychlila růst oproti roku 2006 z 5,7 % na 6,1 %, což představovalo největší růst za posledních 30 let (Loužek, et al., 2009).

Globální finanční a hospodářská krize, která se v Africe začala poprvé objevovat na konci roku 2008, zastavila hospodářský růst v mnoha afrických zemích o několik desítek let. Průměrné tempo růstu se tak z 6,1 % z roku 2007 snížilo na předpokládaných 1,7 % v roce 2009 (Worldbank, 2010a). Převod finančních prostředků a soukromých kapitálových toků také poklesl.

Tabulka 4.1 Růst HDP ve vybraných zemích Afriky v letech 2002 – 2010 (v %)

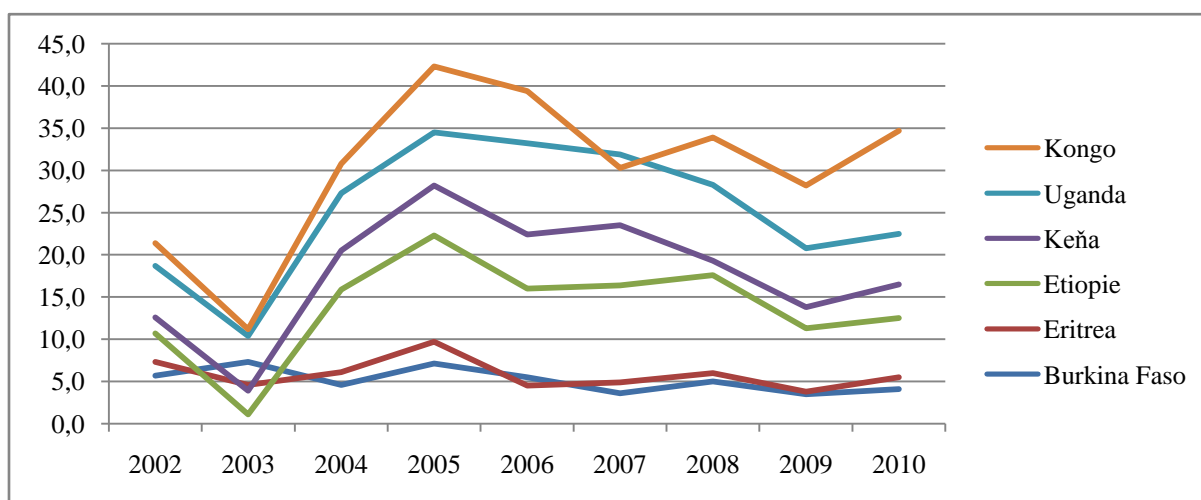
Stát	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Burkina Faso	5,7	7,3	4,6	7,1	5,5	3,6	5,0	3,5	4,1
Eritrea	1,6	-2,7	1,5	2,6	-1,0	1,3	1,0	0,3	1,4
Etiopie	3,4	-3,5	9,8	12,6	11,5	11,5	11,6	7,5	7,0
Kamerun	4,5	4,0	3,7	2,3	3,2	3,3	2,9	1,6	2,7
Keňa	1,9	2,8	4,6	5,9	6,4	7,1	1,7	2,5	4,0
Kongo	2,7	0,8	3,5	7,8	6,2	-1,6	5,6	7,4	12,2
Mozambik	9,0	6,5	7,9	8,4	8,7	7,0	6,8	4,3	5,2
Nigerie	6,8	10,3	10,6	5,4	6,2	7,0	6,0	2,9	5,0
Rovníková Guinea	50,1	14,0	38,0	9,7	1,3	21,4	11,3	-5,4	-2,8
Uganda	6,1	6,5	6,8	6,3	10,8	8,4	9,0	7,0	6,0

Zdroj: IMF, Regional Economic Outlook 2009, vlastní zpracování

Tabulka 4.1 vykazuje růst hrubého domácího produktu ve vybraných zemích Afriky v letech 2002 – 2010, kdy růst HDP v roce 2010 je jen předpokládaný. Největší výkyvy v růstu má Rovníková Guinea. V roce 2002 měla růst 50,1 % a v roce 2009 naopak pokles o 5,4 %. Relativně stálý růst hrubého domácího produktu má Kamerun, mezi lety 2004 – 2009 se pohyboval okolo 3 %.

Průběh růstu HDP ve vybraných zemích Afriky je vyobrazen na grafu 4.1.

Graf 4.1 Růst HDP ve vybraných zemích Afriky v letech 2002 – 2010 (v %)

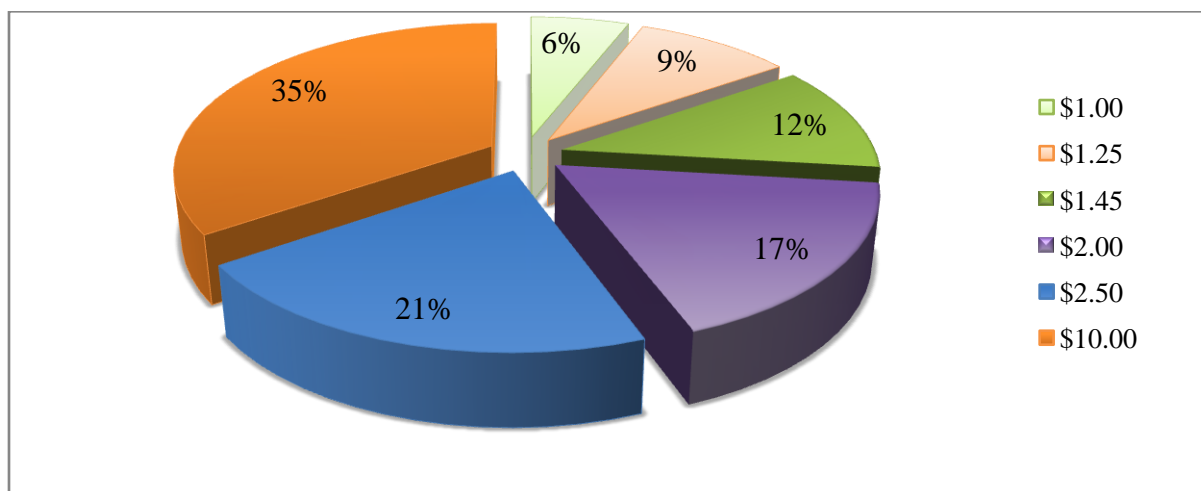

Zdroj: IMF, Regional Economic Outlook 2009, vlastní zpracování

Ukazatelé spojené s chudobou a nerovností v Africe

Výskyt chudých obyvatel v Africe se pomalu snižuje, z 57 % v roce 1990 na 50 % v prvním čtvrtletí roku 2009. Počet obyvatel žijících za méně než 1,25 USD na den se od roku 1990 snížil z 1,8 miliardy na 1,4 miliardy (MDG Report, 2009). Světová banka odhadovala, že kvůli krizi stoupne počet lidí žijících v extrémní chudobě v roce 2009 z 55 milionů na 90 milionů. Průměrná spotřeba chudých žijících pod hranicí extrémní chudoby byla v roce 1981 0,74 USD na den, v roce 2005 klesla o jeden cent na 0,73 USD na den (Worldbank, 2010a). I když v první polovině roku 2008 poklesly ceny potravin, nepodařilo se uspokojit potřeby většiny lidí.

Graf 4.2 Počet chudých lidí ve světě dle různé hranice chudoby v roce 2005 (v mld. oby.)

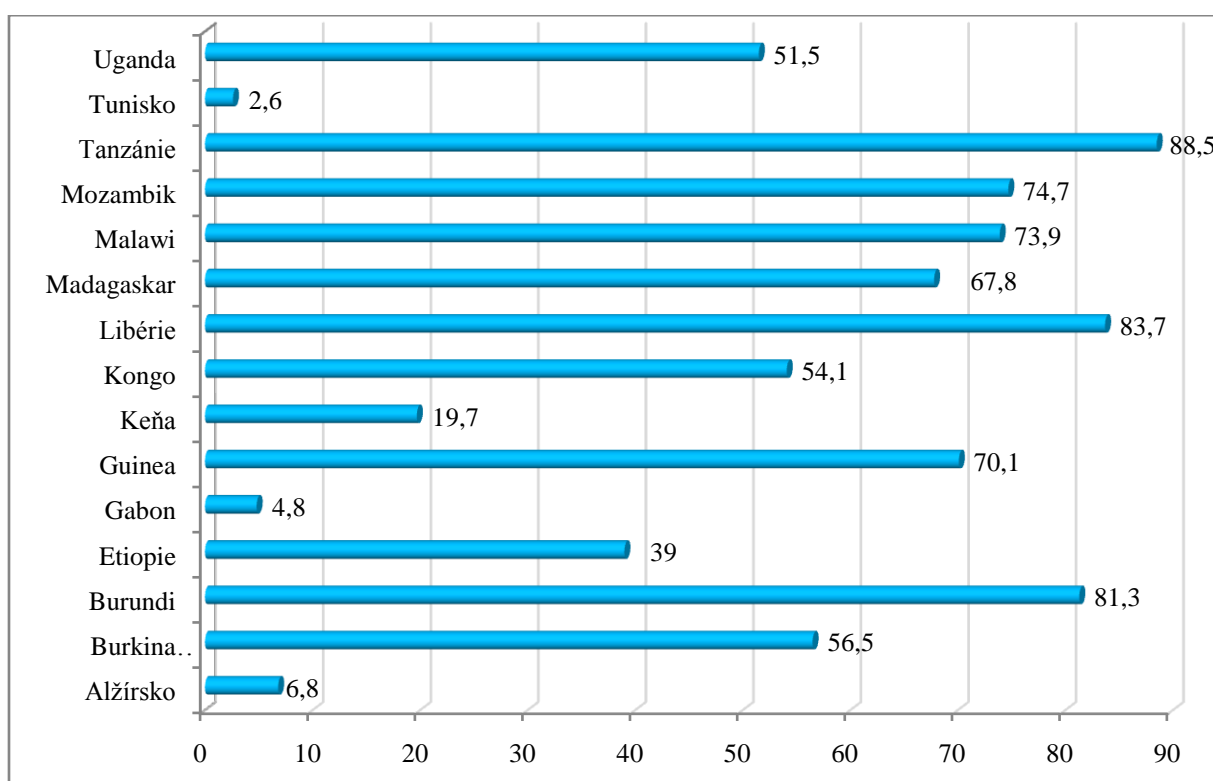

Zdroj: Global Issues – Poverty around the world, 2008, vlastní zpracování

Přesto, že více jak jedna třetina světové populace žije za 10 USD na den a mají dostatek prostředků pro kvalitní život, existuje 27 % světového obyvatelstva, které žije za 1,45 a méně USD na den.

Velkým problémem je také podváha, kterou trpí čtvrtina dětí. Důsledkem pak bývá pomalý růst a nízké vyhlídky na přežití. Tímto problémem trpí v rozvojových zemích většina dětí od narození, protože už při jejich vývoji v těhotenství matky nedostávají dostatek živin a rodí se s nízkou váhou.

Graf. 4.3 Průměrný podíl populace žijící za méně než 1,25 USD na den v letech 2000 - 2007 ve vybraných zemích Afriky (v %)

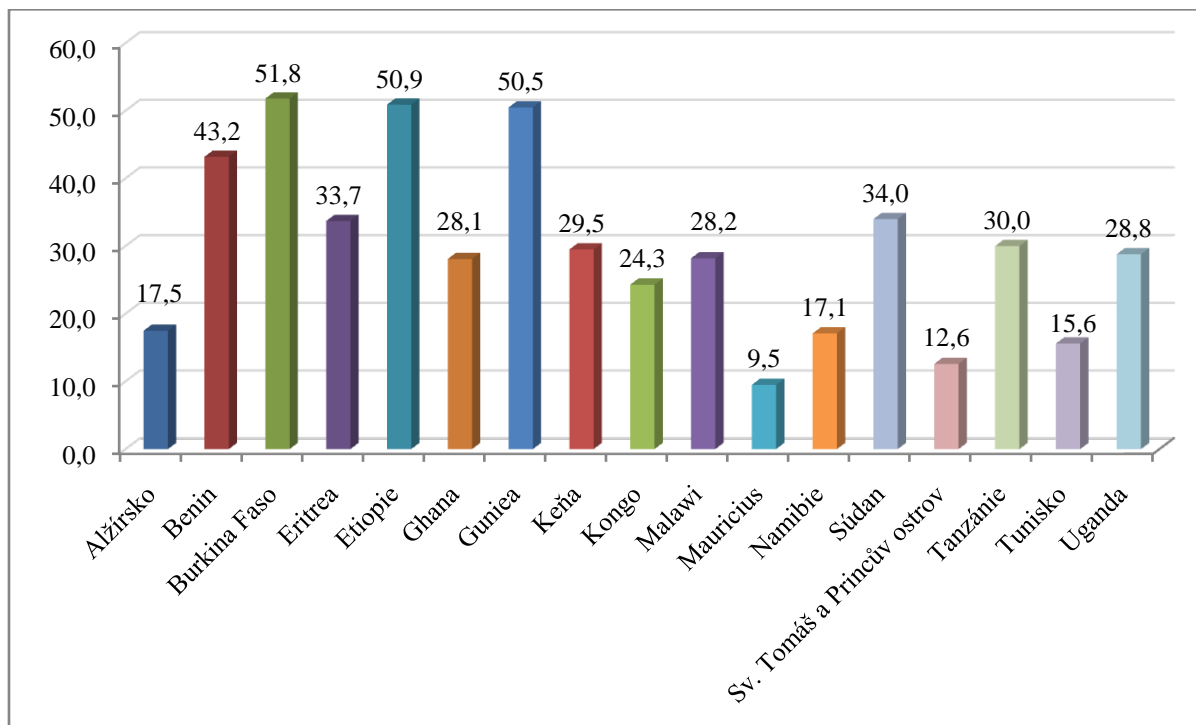

Zdroj: Human development reports 2009a, vlastní zpracování

Tanzánie je dle grafu 4.3 nejchudší z vybraných zemí Afriky, žije zde pouze 11,5 % lidí, kteří netrpí hmotnou nouzí. Dalšími státy s vysokou hodnotou obyvatel žijících pod hranicí chudoby jsou Libérie, Burundi, Mozambik či Malawi. Na druhou stranu státy, ve kterých je jen malý počet obyvatel žijících za méně, než 1,25 USD na den jsou např. Tunisko, Gabon či Alžírsko. Důvodem je, že tyto země jsou přímořské a jsou často vyhledávanými destinacemi zahraničních turistů, tudíž jim do státního rozpočtu plynou příjmy z cestovního ruchu.

Jedním z dalších nástrojů měření chudoby je **index lidské chudoby**. Měří se v procentech a je spojován s negramotností dospělých, podvýživou, strádáním v oblasti životní úrovně, ztrátou dlouhého a zdravého života, špatným zdravím matek a různými onemocněními.

Graf 4.4 Index lidské chudoby ve vybraných zemích Afriky v roce 2007 (v %)

Zdroj: Human development reports 2009b, vlastní zpracování

I přes snahu Evropské unie, Světové banky či Organizace spojených národů eliminovat chudobu na „černém kontinentu,“ existují stále země, ve kterých žije více než polovina obyvatelstva v chudobě. Graf 4.4 ilustruje, že chudoba je problémem v Burkině Faso, Etiopii či Guinei. Naopak např. Mauricius vychází z uvedených zemí jako země s nejnižším indexem lidské chudoby, z čehož vyplývá, že zde žije vysoké procento vzdělaných lidí, s přístupem k pitné vodě nebo nízké procento obyvatel trpící podvýživou.

Kvalitu lidského života lze vyjádřit pomocí **indexu lidského rozvoje**¹². Člověk, který vede kvalitní život, má dobrý zdravotní stav, dožije se vysokého věku, dostane se mu patřičného vzdělání, má přístup k různým materiálním statkům a může se účastnit správy veřejných věcí. Ukazatel je tvořen ze tří faktorů – lidského zdraví, úrovně vzdělanosti a úrovně HDP na jednoho obyvatele v paritě kupní síly v USD.

¹² Mapa hodnot indexu lidského rozvoje ve světě 2009 viz příloha 3.

Tabulka 4.2 Hodnoty HDI ve vybraných zemích Afriky v letech 2000 – 2007

Stát	2000	2005	2006	2007
Alžírsko	0,713	0,746	0,749	0,754
Burkina Faso	0,319	0,367	0,384	0,389
Eritrea	0,431	0,466	0,467	0,472
Etiopie	0,332	0,391	0,402	0,414
Guinea	..	0,426	0,433	0,435
Keňa	0,522	0,530	0,535	0,541
Kongo	0,536	0,600	0,603	0,601
Libérie	0,410	0,427	0,434	0,442
Madagaskar	0,501	0,532	0,537	0,543
Mozambik	0,350	0,390	0,397	0,402
Svahilsko	0,598	0,567	0,569	0,572
Tunisko	0,678	0,758	0,763	0,769
Uganda	0,460	0,494	0,505	0,514

Zdroj: Human development reports 2009c, vlastní zpracování

Nejkvalitnější život z vybraných zemí v tabulce 4.2 vedou obyvatelé v Alžírsku a Tunisku, naopak Burkina Faso, Etiopie či Mozambik se potýkají se špatným zdravím svých obyvatel, nižším věkem dožití nebo s nedostatečným vzděláním. Např. v Kongu, na Madagaskaru nebo v Keni se pomalým postupem život více jak poloviny tamních obyvatel zkvalitňuje.

Chudoba je často spojována také s **nerovností** v rozložení příjmů ve společnosti. Myslím si, že v Africe dochází k nerovnosti z důvodu špatných vládních zásahů a regulací. Mnohdy se pomoc od mezinárodních institucí nedostane do oblastí, kterým je určena, ale zastaví se u vlád daných zemí. Důsledkem je nerovnoměrnější rozdělení v těchto zemích, kdy na jedné straně jsou extrémně chudí lidé a na druhé „bohatá“ elita.

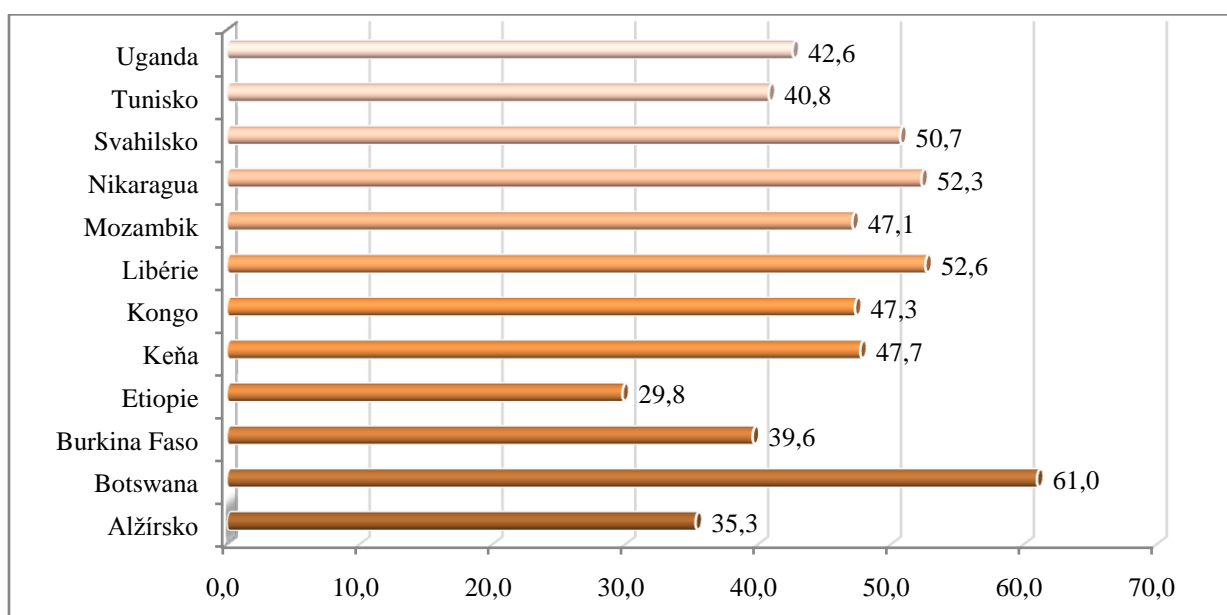
Nízko příjmové země lze vidět na obrázku 3.1. Patří mezi ně Mauritánie, Burkina Faso, Čad, Ghana, Nigérie, Etiopie, Somálsko a další. Země s nižšími středními příjmy jsou Kongo, Namibie nebo Angola. Vyšší střední příjem má např. Libye, Gabon a Botswana.

Legend

- Low Income
- Lower Middle Income
- Upper Middle Income
- High Income
- Active projects

Pozn.: Low income – nízko příjmové země, lower middle income – země s nižšími středními příjmy, upper middle income – země s vyššími středními příjmy, high income – vysoko příjmové země.

Graf 4.5 Hodnota Giniho indexu ve vybraných zemích Afriky v roce 2007 (v %)

42

4.2 Partnerství Afriky a Evropské unie

Evropa má jedinečnou pozici ve vztahu k Africe, ať už se jedná o pozici geografickou, historickou či ekonomickou. Evropu a Afriku dělí od sebe pouze 13 kilometrů dlouhý Gibraltarský průliv. Z ekonomického hlediska je Evropa hlavním partnerem Afriky. Je nejen obchodním partnerem, ale také největším dovozcem afrických zemědělských produktů.

Strategické partnerství mezi EU a Afrikou se stmelilo na základě Summitu v Lisabonu z prosince 2007. Výsledkem setkání bylo stanovení akčního plánu na období 2008 – 2010, který je strukturovaný do 8 oblastí (European Commission, 2010c):

- **mír a bezpečnost**, EU se stala politickým partnerem, který podporuje Afriku v boji proti africkým krizím a konfliktům,
- **demokratická správa věcí veřejných a lidských práv**, obě strany, EU i Afrika, se zavazují zvýšit efektivitu mnohostranného systému a podporu hodnot demokracie, správy věcí veřejných, právních států a lidských práv,
- **obchod, regionální integrace a infrastruktura**, spolupráce usiluje o zlepšení hospodářského systému a investičního klimatu v Africe, např. rozvoj soukromého sektoru, podpora zahraničních investic, posílení nabídkové strany afrických ekonomik, obchodní integrace atd.,
- **Rozvojové cíle tisíciletí**, pomoc při jejich dosažení,
- **energie**, posilování spolupráce v oblasti energetické bezpečnosti,
- **změna klimatu**, společná politika týkající se změny klimatu, řešení znehodnocování půdy a rostoucího sucha,
- **migrace, mobilita a zaměstnanost**, provádění prohlášení o migraci a rozvoji či akčního plánu o obchodování s lidmi,
- **věda, informační společnost a vesmír**, podpora rozvoje informačních společností v Africe, zlepšení spolupráce ve vesmírných aplikacích a technologiích.

Partnerství mezi EU a Afrikou je financováno z EDF, ze Svěřeneckého fondu EU pro infrastrukturu v Africe, Evropské politiky sousedství, DCI, IS, Evropského nástroje pro demokracii a lidská práva, z příspěvků členských zemí EU, z bilaterálních příspěvků afrických zemí, mezinárodních organizací či Rozvojové banky (Africké i Evropské).

Politicky i morálně je nepřijatelné, že více než 1 miliarda lidí na světě stále ještě žije na méně než jeden dolar na den. Přímé zahraniční investice EU v rozvojových zemích stouply z 29 miliard EUR v roce 1990 až na 185 miliard EUR v roce 1998. Ale negativum je to, že asi 55 % poskytnutých prostředků připadá na pět největších rozvojových zemí, zatímco 48 nejméně rozvinutých, většina v Africe, dostává méně než 1 % (The European Union's Delegation, 2001).

„Evropská unie má schválený akční program s cílem redistribuovat na rozvojovou pomoc 0,56 % svého HDP v roce 2010 a 0,7 % HDP v roce 2015, byť celkový objem těchto prostředků je příliš malý na to, aby vyřešil problém hladu a chudoby na celém světě. Jinak řečeno, rozvojová pomoc může být pouhým doplňkem, nikoliv řešením problému hladu a chudoby“ (Fajmon, 2009, s. 18). Každý členský stát EU přispívá na rozvojovou pomoc jinak vysokou částkou. Česká republika např. věnovala v roce 2004 na oficiální rozvojovou pomoc 0,1 % HDP, Slovensko jen 0,05 % HDP, Polsko 0,01 % HDP a pobaltské státy ještě méně. Nizozemí či skandinávské země pomáhají až 1 % HDP (Loužek et. al., 2009).

4.2.1 Humanitární intervence

Od roku 1992 financovala Evropská komise humanitární intervence ve více než sto zemích mimo EU. Prostřednictvím Úřadu pro humanitární pomoc, pod záštitou Evropské komise, poskytuje humanitární pomoc lidem v nouzi bez ohledu na národnost, náboženství, pohlaví či etnický původ. Pomoc je alokována do oblastí, které se potýkaly s válkami, výkyvy počasí jako nadbytkem nebo nedostatkem dešťových srážek, vichřicemi, hustým sněžením, ničivým zemětřesením nebo se sopečnými výbuchy. Obyvatelé postižených oblastí pak mají problém s nedostatkem potravin, pitné vody a se ztrátou domova.

Komise má stanoven svůj humanitární mandát, který má za cíl (European Commission, 2010d):

- zachraňovat lidské životy ohrožené přírodními katastrofami nebo katastrofami způsobenými lidmi,
- pomáhat a snižovat utrpení lidí postižených dlouhodobou krizí,
- financovat a dopravit pomoc potřebným lidem a oblastem,
- poskytovat přístřeší uprchlíkům nebo vysídleným osobám při návratu do „domovské“ země a při jejich novém usazení,

- krátkodobě obnovovat a rekonstruovat postižené oblasti s cílem dlouhodobého vývoje,
- zavést systémy včasného varování před přírodními katastrofami a financovat prevenci katastrof v regionech s vysokou pravděpodobností rizika.

Úřad pro humanitární pomoc musí kromě humanitárních aktivit také:

- kontrolovat humanitární projekty a vytvářet smlouvy o spolupráci mezi partnery,
- podporovat a koordinovat opatření na katastrofy, místní instituce a mikroprojekty,
- provádět výukové programy v oblastech intervencí,
- informovat veřejnost o humanitárních věcech jak v Evropě, tak i jinde na světě,
- posuzovat pozitiva a negativa účinnosti svých operací.

Komise v otázkách humanitární pomoci spolupracuje s podpůrnými agenturami Organizace světových národů, členy Červeného kříže, Červeného půlměsíce a s více než 160 nevládními organizacemi. Spolupráce s partnery je pro Komisi důležitá, protože se snaží uspokojit rostoucí potřeby populace.

V rámci Úřadu pro humanitární pomoc existuje tzv. **ECHO let**, který tvoří letecké „záchranné lano“ pro Afriku. Je důležitou součástí humanitárních agentur působících ve východní Africe a v oblasti Velkých jezer. Zajišťuje přepravu osob a dodávek jídla, zdravotních potřeb a vybavení do vzdálených lokalit, do kterých je složitý přístup. V případě katastrofy v Africe, je schopen pomoci v celém regionu. Základnu má v Nairobi, satelitní centra v Mogadiši a Hargeyse (Somálsko) nebo v Mandeře (Keňa).

4.2.2 Projekty EU v Africe

Evropská unie je největším dárce a poskytovatelem rozvojové pomoci na světě. Z toho vyplývá, že podporuje různé projekty v rozvojových zemích.

1. Humanitární pomoc v Alžírsku

Evropská komise přispěla celkem 155 milionů EUR od roku 1993 k uspokojení základních potřeb, jídla, vody, bydlení a zdravotní péče v západní Africe, přesněji v Alžírsku.

V roce 2009 vyčlenila Evropská komise na humanitární pomoc 11 mil. EUR. Prostředky byly vyčleněny především na zlepšení životních podmínek uprchlíků, v Alžírsku jich žije přibližně 90 000. Větší část finančních prostředků je vynakládána na potravinovou pomoc a zajištění přístupu k nezávadné vodě (European Commission, 2010e).

2. Humanitární pomoc v Demokratické republice Kongo

Demokratická republika Kongo představuje po dobu několika let významnou výzvu pro humanitární pomoc. Opakující se ozbrojené konflikty na východě země mezi vládou a kmenem Laurent Nkunda způsobila, že stovky lidí museli opustit své domovy. Konflikty brzdí rozvoj země a dochází k situaci, kdy místní obyvatelstvo naléhavě potřebuje ochranu, potravinovou pomoc, zdravotnické služby, podporu živobytí a přístup k nezávadné pitné vodě. Další potřebou je také přestavba dopravní infrastruktury.

Instituce Evropské komise, ECHO, poslala Demokratické republice Kongo v roce 2008 více než 44 milionů EUR. Nejnaléhavější pomoc potřebovali v roce 2008 obyvatelé, kteří byli nuceni opustit své domovy kvůli již zmíněnému konfliktu, bylo jich asi 250 000. Komise reagovala na zintenzivnění bojů přidělením mimořádných finančních prostředků na pomoc ohroženým lidem ve výši 4 milionů EUR (European Commission, 2008).

Humanitární pomoc Evropské unie v Demokratické republice Kongo je významná. V roce 2008 díky její pomoci došlo ke zlepšení v následujících oblastech (European Commission, 2008):

- potravinová pomoc se dostala k 1,2 milionů příjemcům,
- záchranné balíčky pro přežití obdrželo 83 000 bezdomovců,
- 20 000 uprchlíků se vrátilo zpátky do svých domovů,
- došlo k zajištění přístupu ke zdravotním službám pro 2,5 milionů lidí,
- byl vytvořen lepší přístup k čisté vodě pro 110 000 obyvatel,
- 455 500 dětí bylo očkováno proti spalničkám,
- bylo opraveno 205 km hlavních silnic.

3. Potravinový nástroj

Problém nedostatku potravin je celosvětovým problémem. Většina lidí trpící podvýživou žije v Asii a Tichomoří (642 milionů), v Subsaharské Africe (265 milionů), Latinské Americe a Karibiku (53 milionů), na Blízkém východě a v severní Africe (42 milionů) a v neposlední řadě také ve vyspělých zemích (15 milionů) (European Commission's Report, 2010).

Evropská unie proto vytvořila Potravinový nástroj¹³, který má pomoci lidem trpícím hladem a podvýživou. Na realizaci tohoto nástroje v Africe EU uvolnila 1 miliardu EUR (European Commission's Report, 2010j). Cílem je odstranit překážky bránící dlouhodobému rozvoji postižených zemí. EU v tomto smyslu rozšiřuje svou humanitární pomoc, a také nástroje týkající se pomoci při rozvoji. Iniciativa je omezena, skončí 31. prosince 2010 a veškeré aktivity s ní spojené na konci prosince 2011 (European Commission's Report, 2010). Časový rámec vytvořil jistý tlak na plánování a provádění činnosti jak pro Komisi, tak pro realizační partnery.

Hlavní cíle potravinového nástroje jsou (EU and United Nations, 2010):

- zvýšení dostupnosti potravin,
- zlepšení přístupu k potravinám,
- zlepšení kvality a zajištění příjmu vhodně výživných potravin,
- zvýšení efektivity prevence a řízení krizí.

V souladu s uvedenými cíli jsou pro financování způsobilé tyto **kategorie opatření**:

- opatření pro zlepšení přístupu k zemědělským vstupům a službám,
- opatření záchranné sítě,
- opatření na zvýšení produkce v zemích, které to nejvíce potřebují.

Evropská komise předkládá celkový plán o hospodaření Potravinového nástroje Radě a Parlamentu. Plán zahrnuje seznam zemí využívající nástroj, a také subjekty způsobilé k jeho provádění. Poslední celkový plán byl předložen v březnu 2009. Zahrnoval přehled prostředků pro přijímající země podle uvedených tří kategorií, způsobilé subjekty a způsoby realizace.

¹³ Přehled finančních prostředků poskytnutých zemím Afriky z Potravinového nástroje EU viz příloha 4.

Nástroje financují mezinárodní organizace, prostřednictvím dohody o příspěvcích, nevládní organizace, soukromý sektor, agentury členských států výzvami k předkládání návrhů a vlády členských států v rámci rozpočtové podpory. V návrhu byla většina přidělů (920 milionů EUR) určena na národní úroveň, 20 milionů EUR pro administrativní výdaje¹⁴ Potravinového nástroje a 60 milionů EUR bylo vyčleněno na regionální intervence v Africe (European Commission's Report, 2010). Tyto zásahy se týkají zlepšení poskytování vakcíny a výroby očkovacích látek, hlavně pro redukci šíření nebezpečných chorob v Africe. Program je prováděn prostřednictvím AU-Ibar (Inter-African Bureau for Animal Resources).

Východní a jižní Afrika dále přijímá prostředky na tři oblasti: harmonizaci předpisů a norem týkající se zlepšení kvality a dostupnosti osiva; posílení dodávek do zemědělství a zemědělské sítě; budování kapacit v oblasti finančních služeb pro malé zemědělce, včetně pojištění před rozmary počasí.

Příklady pomoci Komise (EU and United Nations, 2010) v oblasti zajišťování potravin:

Jedna z nejsušších zemí v Africe, **Eritrea**, bojuje s nedostatkem potravin z důvodu opakujících se období sucha. Obyvatelé nemají zemědělské vstupy, dostatečné znalosti pro pěstování a přístup k čisté vodě. Prostřednictvím dodávek z EU se zlepšil přístup ke kvalitní vodě, vytvořily se zahrady, které přispívají k bezpečnosti potravin. Lepší znalosti o pěstování zeleniny zlepšily nutriční stav a zdraví domácností. Zvýšené znalosti a dovednosti zemědělců v rostlinné výrobě a vodním hospodářství přispěly k lepšímu živobytí v dlouhodobém směru.

V **Burkina Faso** podporuje EU program na zlepšení bezpečnosti potravin ve více než 850 000 domácností. Cílem je zvýšit produkci potravin prostřednictvím zvýšení dostupnosti kvalitnějších semen (rýže, kukuřice, hrách).

Investice v hodnotě 4,7 milionů EUR obdržel **Mozambik** z Potravinového nástroje na podporu zemědělství, rybolovu, v oblasti produkce, sklizně, skladování, zpracování a následného uvádění na domácí i mezinárodní trhy.

Díky opakujících se období neúrody se zhoršila už tak špatná situace v **Etiopii**. Evropská unie se rozhodla alokovat částku 25 milionů EUR na potravinovou pomoc, podporu zemědělství a také zdravotnictví. Přesněji budou prostředky směřovat na zlepšení zásobování vodou, sanitárních a hygienických zařízení.

¹⁴ Administrativními výdaji se myslí platy dočasných zaměstnanců, studie, audity, sledování a vyhodnocování.

Přibližně 3,8 milionů lidí z **Keni** se spoléhá na humanitární pomoc. V zemi se obyvatelé čím dál tím víc potýkají s podvýživou (nad 20 %). Dostává tudíž od EU prostředky ve výši 13 milionů EUR na potraviny a chov hospodářských zvířat.

Posledním příkladem je **Uganda**, která dostává 5 milionů EUR na poskytování základních služeb obyvatelstvu, včetně potravinové pomoci, vody a zdravotních služeb.

4. Nezávadná voda a hygienická zařízení v zemích ACP

Evropská unie podporuje v zemích ACP vodovodní a kanalizační projekty, které vedou k pokroku v naplňování Rozvojových cílů tisíciletí. Nástroj byl zřízen v roce 2004 s hlavním cílem poskytovat nezávadnou vodu a základní hygienu pro chudé a zlepšit hospodaření s vodou v zemích Afriky, Pacifiku a Tichomoří. V rámci devátého Evropského rozvojového fondu byla na „První vodu“ přidělena částka 497 milionů EUR. Většina finančních prostředků putovala do 175 předem vybraných projektů. Očekávaným výsledkem bylo, že 14,5 milionů lidí získá přístup k nezávadné vodě a lepším hygienickým zařízením (European Commission, 2010f).

Cílem projektu pro „Novou vodu“ je:

- přispívat k lepšímu přístupu k pitné vodě a kanalizaci v rámci Rozvojových cílů tisíciletí, které mají do roku 2015 snížit podíl lidí bez dlouhodobého udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní hygieně; důležitým aspektem je snížení dětské a mateřské úmrtnosti a boj proti nemocem,
- přispívat ke zlepšení vodní správy a řízení vodních zdrojů, k udržitelnému rozvoji a údržbě vodohospodářské infrastruktury.

Pro období 2009 – 2013 bylo na projekt „Druhá voda,“ jež navazuje na „Novou vodu,“ uvolněno 200 milionů EUR z desátého EDF (European Commission, 2010f). Nové zařízení navazuje na úspěchy dosažené během první fáze uskutečňování a pokračuje k dosažení Rozvojových cílů tisíciletí. Většina prostředků bude vynaložena na dodávky vody, sanitární a hygienickou podporu přímo chudým lidem. Potenciálními žadateli o financování z projektu jsou nevládní aktéři, mezinárodní organizace, místní orgány, vodovodní a kanalizační sítě.

4.2.3 EDF v Africe

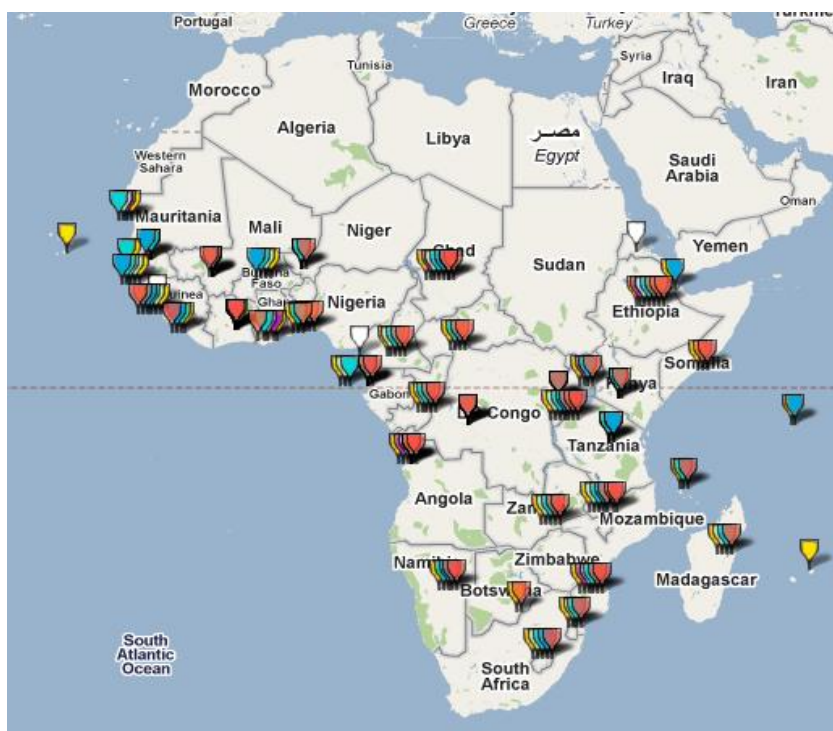
Programy a projekty prováděné v Africe jsou většinou financovány z Evropského rozvojového fondu. Pro období 2000 – 2005 bylo vyčleněno z 9. EDF 13,5 miliard EUR pro země ACP. Z toho bylo 10 mld. EUR určeno na dlouhodobé projekty, 1,3 mld. EUR na regionální projekty a 2,2 mld. EUR na investiční aktivity (Ministerstvo zahraničních věcí, 2006). Do fondu přispívají všechny členské státy Evropské unie, výše jejich příspěvku záleží na finančních protokolech a je předmětem dvojího jednání.

Na základě podílu země na celkové částce Evropského rozvojového fondu je pak určen podíl jejich hlasů (např. Irsko přispělo jen 0,62 % a Francie 24,3 %) (Ministerstvo zahraničních věcí, 2006). Na období 2008 – 2013 bylo z 10. EDF vyčleněno pro země ACP 21,9 miliard EUR. Ve srovnání s předcházejícím fondem byla na aktuální období poskytnuta částka o více jak 8 miliard EUR vyšší.

Na obrázku 3.1 lze vidět, že v severozápadní části Afriky ve státech jako Burkina Faso, Ghana, Mauritánie se Evropský rozvojový fond snaží hlavně o podporu ekonomického růstu, regionální integrace a obchodu. Samozřejmě zde hraje roli také sociální soudržnost a zaměstnanost, životní prostředí, rozvoj venkova, zemědělství, bezpečnost potravin a lidský rozvoj. V Jihoafrické republice, Etiopii nebo Čadu spolupracuje EDF ve všech oblastech. Pro vnitrozemské oblasti je dle mého názoru hlavním cílem vybudování komunikací, cest, rozvoj dopravy, což by vedlo ke zlepšení dostupnosti pitné vody a potravin pro chudé obyvatelstvo. Zároveň by se při stavbě mohlo na práci využít tamní obyvatelstvo pro obsazení pracovních míst, což by mohlo vést ke snížení nezaměstnanosti v dané oblasti. Ve státech jako je Somálsko či Kongo jsou hlavním zájmem investice do lidí¹⁵. Na ostrově Mauricius převládá pomoc EDF v oblasti správy věci veřejných, demokracie, lidských práv, podpory hospodářských a institucionálních reforem.

¹⁵ sociální soudržnost, životní prostředí, rozvoj venkova, územní plánování, lidský rozvoj

Obrázek 4.2 Pomoc EDF v zemích Afriky

Zdroj: European Commission – Development, 2010g

- Správa věcí veřejných, demokracie, lidská práva a podpora hospodářských a institucionálních reforem
- Prevence konfliktů a křehké státy
- Obchod a regionální integrace
- Infrastruktura, komunikace a doprava
- Voda a energie
- Sociální soudržnost a zaměstnanost
- Životní prostředí a udržitelné hospodaření s přírodními zdroji
- Rozvoj venkova, územní plánování, zemědělství a bezpečnost potravin
- Lidský rozvoj

4.2.4 Shrnutí

Boj proti chudobě je hlavním cílem rozvojové politiky Evropské unie. Víceleté programy dávají Africkému regionu příležitost stanovit své vlastní priority, upřesňují cíle politiky a vymezují klíčová odvětví, na která by měla být zaměřena podpora Evropské komise. Spolupráce se zeměmi ACP je zaměřena na snižování a následné vymýcení chudoby v souladu s cíli udržitelného rozvoje a postupné integrace států ACP do světové ekonomiky.

Z tohoto důvodu jsou důležitým aspektem obchodní vztahy mezi Afrikou a EU. Např. v roce 2000 bylo 45 % Afrického zahraničního obchodu ve výši 144 mld. EUR soustředěno do EU. Naproti tomu, obchod v rámci Afrického kontinentu byl pouze 29 mld. EUR. Největším evropským partnerem je severní Afrika, ze které pochází 50 % veškerého zahraničního obchodu, dále pak jsou to země subsaharské Afriky (31 %) a poslední jsou země jižní Afriky (19 %) (European Commission, 2003).

Evropská unie podporuje kromě projektů týkajících se eliminace chudoby a nerovnosti také projekty v dopravě a infrastruktuře nebo ve vědě a technice. Spolupracuje s Afrikou mimo jiné i v oblasti energie, změn klimatu, migrace a zaměstnanosti.

Dle mého názoru je rozvojová či humanitární pomoc efektivní pouze, je-li alokována přímo do oblastí, které to potřebují, chudým obyvatelům či obyvatelům postiženým různými katastrofami. Mnoho lidí samo za sebe by pomohlo, kdyby si bylo jisto a vědělo, že jejich poskytnuté prostředky půjdou přímo „postiženým.“ V Africe totiž existuje korupce a je tady problém, že většina pomoci zůstane u vlád jednotlivých států a nedostane se do chudinských čtvrtí a venkova, které jsou nejvíce postižené chudobou. Nejlepším způsobem, jak pomoci je např. poslat přímo do těchto oblastí pracovníky, kteří mohou tamní obyvatelé naučit hygienickým způsobům a poučit je o prevenci a ochraně před různými nemocemi. Dalším způsobem může být výstavba školských zařízení a rozvoj výuky, aby se snížila negramotnost dospělých Afričanů, ale i dětí. Posledním příkladem pak může být pitná voda v láhvích či různé balené potraviny. Evropská unie a další organizace tak mohou mimo poskytnutí finančních prostředků¹⁶ využít i uvedených možností, aby došlo k naplnění Rozvojových cílů tisíciletí¹⁷ do roku 2015. Ze všech regionů, ve kterých probíhá naplňování těchto cílů je Africký region nejpomalejší a vypadá to, že do stanoveného roku tyto cíle nestihne splnit.

¹⁶ Oficiální dotace v procentech z HDP v zemích Afriky viz příloha 5.

¹⁷ viz Teoretická východiska analýzy chudoby a nerovnosti, str. 15

5 ZÁVĚR

Cílem první kapitoly této bakalářské práce bylo vymezit teoretická východiska analýzy chudoby a nerovnosti. Zjistila jsem, že chudoba je důsledkem nerovného rozdělování bohatství ve společnosti a stavem, kdy nejsou dostatečně uspokojeny životní podmínky. V jiném vyjádření je stavem relativní deprivace jedince ve vztahu k ostatním jedincům ve společnosti. Chudoba se dá rozlišit dle různých hledisek, kdy např. jedinec hodnotí svou vlastní životní situaci nebo stát, který stanovuje chudobu na základě analýz sociálně ekonomických informací o souborech domácností. Příčinami chudoby v rozvojových zemích mohou být rozdíly v bohatství, nízké výdělky ze zaměstnání či nezaměstnanost. Tyto příčiny vedou k mnoha dalším problémům jako je nedostatečná úroveň vzdělání či kvalifikace. Dalšími faktory jsou např. ozbrojené konflikty, korupce, diktátorské režimy, nestálé ceny přírodních zdrojů, vysoká zadluženost země, vysoká porodnost, změna klimatu nebo přírodní katastrofy. Důsledkem pak bývá hlad, podvýživa, zhoršený přístup ke zdravotnickým službám, špatné zdraví obyvatel, šíření nemoci, bezdomovectví, nedostatek pitné vody, dětská práce na polích, dětská vojáci, dětská prostituce, pytláctví či produkce drog.

Boj s chudobou je pak velmi problematický z důvodu, že si lidé trpící chudobou rychle navyknou žít v této situaci a nemají pak motivaci s tímto problémem bojovat a vymanit se z něho. Je zde však snaha Organizace spojených národů, jejich orgánů, dalších programů a specializovaných agentur, Evropské unie, vládních i nevládních institucí umožnit těmto lidem důstojný život prostřednictvím např. zvýšení oficiální rozvojové pomoci na 0,7 % HDP členských států EU, zapojením rozvojových zemí do mezinárodního obchodu či odpouštění dluhů. Jednou z hlavních priorit je pak naplnění Rozvojových cílů tisíciletí, stanovených pro rozvoj málo rozvinutých zemí a odstraňování chudoby ve světě. Během devítiletého trvání této deklarace došlo v určitých oblastech k pokroku, ale díky ekonomické a potravinové krizi došlo ke stagnaci či zastavení plnění cílů týkajících se počtu extrémně chudých lidí, podvýživy u dětí nebo nezaměstnanosti. Podařilo se však zdvojnásobit počet sítí proti malárii v ohrožených oblastech a snížit míru dětské úmrtnosti v rozvojových zemích. Největší problém s naplňováním Rozvojových cílů mají tzv. nejméně rozvinuté země, země bez přístupu k moři a některé malé ostrovní státy, kterým se zjevně nepodaří naplnit žádný ze stanovených cílů. Většinou tyto země postihují různé přírodní katastrofy nebo prošly ozbrojeným konfliktem. Problémy v naplňování souvisí zejména s nenaplněnými závazky, nedostatečným financováním, odhodláním a odpovědností.

Důsledkem pak bývá právě pomalý pokrok při zlepšování životních podmínek chudých obyvatel. Dosažení cílů stále zůstává reálné, musí se však zvýšit úsilí a zdroje zahraničních poskytovatelů finančních prostředků a pomoci.

Cílem druhé kapitoly bakalářské práce bylo charakterizovat rozvojovou pomoc. Rozvojová pomoc přispívá k řešení problémů spojených s nedostatky v technické infrastruktuře, v oblasti zdraví a vzdělávání, sociálních služeb, investičního a podnikatelského prostředí, ve fungování veřejných a občanských společností. Cílem je také naučit lidi z rozvojových zemí, jak přežít v ekonomických, společenských a jiných podmínkách. Přímá pomoc je pak ve formě výstavby škol, vzdělávání učitelů, snižování negramotnosti, poskytování půjček či zdravotní prevence. Evropská komise poskytuje každý rok miliardy EUR na pomoc rozvojovým zemím. Finanční prostředky na potírání chudoby či posílení místní ekonomiky pomáhají milionům lidí na celém světě. Negativem však je, že většina těchto prostředků připadá na pět největších rozvojových zemí, zatímco 48 nejméně rozvinutých, především země Afriky, dostávají méně než 1 %.

V návaznosti na stanovený cíl, zhodnotit ekonomickou a sociální vyspělost Afrického regionu, jsem zjistila následující vybraná data. Hrubý domácí produkt v paritě kupní síly na obyvatele v Africe je 1 327,8 USD. Ve srovnání např. s Českou republikou je více jak 20 krát menší, HDP na obyvatele ČR je okolo 25 000 USD. V zemích Afriky však existují výkyvy ve změnách HDP. Rovníková Guinea zaznamenala v roce 2002 růst HDP o 50,1 %, v roce 2006 jen o 1,3 % a v roce 2009 pokles HDP o 5,4 %. Dalším takovým příkladem může být Etiopie nebo Kongo. Ty sice nezaznamenaly tak obrovský růst, ale přesto mají dostatečné výkyvy ve změnách HDP. I když Africké země nedosáhnou Rozvojových cílů tisíciletí, dochází přesto ke snižování výskytu chudých obyvatel v tomto regionu, z 57 % v roce 1990 na 50 % v roce 2009. Počet obyvatel žijících za méně než 1,25 USD na den se také snížil z původních 1,8 mld. na 1,4 mld. obyvatel. I přesto, že došlo ke snížení, je toto číslo stále velmi vysoké a mnoho obyvatelstva tak není schopno uspokojit své životní potřeby a žít důstojný život. Ve vybraných zemích Afriky to pak vypadá následovně, v Ugandě žije pod touto hranicí 51,5 % obyvatel, v Tanzánii je to 88,5 % a v Tunisku je to „jen“ 2,6 % obyvatel. Velkým problémem v Africe je negramotnost dospělých, podvýživa, ztráta dlouhého a zdravého života, špatné zdraví matek. V Burkině Faso, Etiopii a Guinei byla v roce 2007 takto postižena více jak polovina obyvatelstva.

Efektivita role EU při eliminaci chudoby a nerovnosti v Africe je dle mého zjištění zřejmá např. na dosažených výsledcích v Demokratické republice Kongo, kdy se v této zemi zlepšil přístup ke zdravotním službám, tisíce lidí obdrželi záchranné balíčky na přežití, potravinová pomoc se dostala k více jak milionu příjemcům atd. Další možností, jak přispívá EU ke snížení počtu chudých, je prostřednictvím Potravinového nástroje, který má za cíl odstranit překážky bránící dlouhodobému rozvoji postižených zemí, zlepšení dostupnosti potravin, přístupu k potravinám, k zemědělským vstupům a službám. Myslím si, že do konce roku 2011 budou tyto cíle z velké části naplněny. Nezávadná voda, hygienická zařízení a lepší hospodaření s vodou v zemích ACP je dalším z projektů Evropské unie. „Nová voda“ financována z devátého EDF přinesla úspěchy a přístup k nezávadné vodě a lepším hygienickým zařízením pro 14,5 milionů lidí. Doufám, že „Druhá voda“ na programovací období 2009 – 2013 financována z desátého EDF přinese stejně dobré a snad i lepší výsledky jako předchozí projekt.

Dle uvedených zjištění si myslím, že tato práce svůj stanovený cíl naplnila.

Závěrem k této bakalářské práci lze říci, že rozvojová pomoc a spolupráce Evropské unie a dalších organizací a institucí je pro rozvojový svět velice důležitá. Dle mého názoru by bez této pomoci nedošlo ani k sebemenšímu pokroku v oblasti zajišťování potravin, vzdělání, zdraví či úmrtnosti. Ke zlepšení dochází i přes existenci korupčního prostředí v Africe, kdy se běžně může stát, že vláda, fyzické a právnické osoby či dokonce pracovníci mezinárodních organizací působící v tomto regionu, převádějí přijaté zahraniční finanční prostředky na své soukromé účty. K řešení globálního problému chudoby by pak dále mohla přispět v poslední době často preferována adopce na dálku, kdy se např. dětem posílají peníze na náklady spojené se vzděláním nebo výstavba škol a nemocničních zařízení v rozvojových zemích.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knihy:

EUROPEAN COMMISSION 2003. *Africa and the European Union*. Belgium: European Communities, 2003. 48 s. ISBN 92-894-5325-7.

HAVEL, Jaroslav; HOLÁSEK, Jan. *Evropské právo ÚZ: základní dokumenty ve znění Lisabonské smlouvy*. Ostrava : Sagit, 18.1.2010. 303 s. ISBN 978-80-7208-785-3

JENÍČEK, Vladimír, FOLTÝN, Jaroslav. *Globální problémy a světová ekonomika*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003. 269 s. ISBN 80-7179-795-2.

KREBS, Vojtěch et al. *Sociální politika*. 3. přeprac. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2005. 504 s. ISBN 80-7357-050-5.

KUNEŠOVÁ, Hana, CIHELKOVÁ, Eva et al. *Světová ekonomika: Nové jevy a perspektivy*. 2. doplněné a přepracované vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. 319 s. ISBN 80-7179-455-4.

LEBIEDZIK, Marian, MAJEROVÁ, Ingrid, NEZVAL, Pavel. *Světová ekonomika*. 1. vyd. Brno: Computer Press, a. s., 2006. 279 s. ISBN 978-80-251-1498-8.

LOUŽEK, Marek, et al. *Rozvojové země: Potřebují pomoc, nebo volné trhy?*. 1. vyd. Praha: CEP, 2009. 83 s. ISBN 978-80-86547-74-9.

MAJEROVÁ, Ingrid. *Rozvojové ekonomiky*. 1. vyd. Karviná: Tiskárna Kleinwächter, 2008. 170 s. ISBN 978-80-7248-459-1.

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 248 s. ISBN 80-85850-61-3.

SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů Evropské unie*. 2. přeprac. vyd. Praha : Linde Praha, a. s., 2007. 318 s. ISBN 978-80-7201-653-2.

TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2. přeprac. vyd. Praha: SOCIOPRESS, s.r.o., 2001. 262 s. ISBN 80-86484-00-9.

Elektronické publikace:

EUROPEAN COMMISSION. *Report from the Commission to the European Parliament and the Council: Food Facility: Interim report on Measures Taken* [online]. [s.l.] : [s.n.], 12.3.2010 [cit. 2010-04-06]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/1_EN_ACT_part1_v1%5b1%5d.pdf>.

EUROPEAN COMMISSION 2010f. *EU funds water and sanitation projects in ACP countries to support progress towards the MDGs* [online]. [s.l.] : [s.n.], 9.3.2010 [cit. 2010-04-14]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/regional-cooperation/water/documents/aidco_press_release_water_facility_final.pdf>.

HORKÝ, Ondřej, et al. *Rozvojové cíle tisíciletí: Manuál globálního rozvojového vzdělávání* [online]. 2. upravené. Praha: Nadace Divoké husy, 2006 [cit. 2010-03-17]. Dostupné z WWW: <http://www.fairtrade.cz/upload/pavelch-brozura_cpch_2006.pdf>.

INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Regional Economic Outlook: Sub-Saharan Africa* [online]. Washington : [s.n.], Říjen 2009 [cit. 2010-04-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2009/AFR/eng/sreo1009.pdf>>. ISBN 978-1-58906-857-5.

LAPÁČEK, Michal. *Ekvivalenční stupnice a příjmová nerovnost* [online]. [s.l.] : [s.n.], 2005 [cit. 2010-03-17]. Dostupné z WWW: <<http://nf.vse.cz/download/veda/workshops/inequality.pdf>>.

NĚMEČKOVÁ, Tereza; HORKÝ, Ondřej; MAZOUCH, Petr. *EU a Afrika jako "noví" sousedé: Výzvy pro českou zahraniční rozvojovou spolupráci* [online]. Praha : [s.n.], 2006 [cit. 2010-03-17]. Dostupné z WWW: <http://nb.vse.cz/rst/pubs/EU_a_Afrika_jako_novi_soused.pdf>.

THE EUROPEAN UNION'S DELEGATION. *EU Food Facility – Overview of Programming* [online]. [s.l.] : [s.n.], 2010 [cit. 2010-04-06]. Dostupné z WWW: <http://www.delbrb.ec.europa.eu/en/press_and_info/releases/EU_Food_Facility_table.pdf>.

UNITED NATIONS. *The Millennium Development Goals Report* [online]. New York : [s.n.], 2009 [cit. 2010-04-06]. Dostupné z WWW: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDG_Report_2009_ENG.pdf>.

Internetové zdroje:

České fórum pro rozvojovou spolupráci [online]. 2010 [cit. 2010-03-17]. Evropský rozvojový fond. Dostupné z WWW: <http://www.fors.cz/cz/Rozvojova-spoluprace/evropska_politika/informace-o-rozvojove-politice-eu/financovani-rozvojove-spoluprace-es>.

Europa: Orgány a instituce Evropské unie [online]. 2007 [cit. 2010-03-17]. Evropská komise. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/institutions/inst/comm/index_cs.htm>.

Europa 2007a: Summaries of EU legislation [online]. 2007, 7.8.2009 [cit. 2010-03-15]. Financing instrument for development cooperation - DCI. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/114173_en.htm>.

Europa 2007b: Summaries of EU legislation [online]. 2007, 25.10.2007 [cit. 2010-03-15]. A financial instrument for the promotion of democracy and human rights in the world. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/114172_en.htm>.

European Commission 2007: External Cooperation Programmes [online]. 2007, 12.2.2010 [cit. 2010-03-09]. Funding. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/europeaid/work/funding/index_en.htm>.

European Commission 2008: Humanitarian Aid and Civil Protection [online]. 2008, 21.11.2008 [cit. 2010-04-06]. Democratic Republic of Congo. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/echo/aid/sub_saharian/rdc_en.htm>.

European Commission 2009a: Development and relations with African, Caribbean and Pacific States [online]. 2009, 17.6.2009 [cit. 2010-03-05]. Other budget instruments. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/development/how/source-funding/othersinstr_en.cfm>.

European Commission 2009b: External cooperation programmes [online]. 2009, 12.9.2009 [cit. 2010-03-14]. African Peace Facility. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/regional-cooperation/peace/index_en.htm>.

European Commission 2009c: External Cooperation Programmes [online]. 2009, 1.12.2009 [cit. 2010-03-14]. ACP-EU Energy Facility. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/regional-cooperation/energy/index_en.htm>.

European Commission 2010a: Development and relations with African, Caribbean and Pacific States [online]. 2010, 8.2.2010 [cit. 2010-03-14]. Mission and Role. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/development/about/mission_en.cfm>.

European Commission 2010b: External Cooperation Programmes [online]. 2010, 14.4.2010 [cit. 2010-04-06]. ACP-EU Water Facility. Dostupné z WWW: <<http://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/regional-cooperation/water/>>.

European Commission 2010c: Development and relations with African, Caribbean and Pacific States [online]. 2010, 26.3.2010 [cit. 2010-04-06]. EU-Africa relations. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/development/geographical/regionscountries/euafrica_en.cfm>.

European Commission 2010d: Humanitarian Aid [online]. 2010 [cit. 2010-04-06]. Humanitarian Aid at a glance. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/echo/ataglance_en.htm>.

European Commission 2010e: Humanitarian Aid and Civil Protection [online]. 2010, 9.3.2010 [cit. 2010-04-14]. Algeria. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/echo/aid/north_africa_mid_east/algeria_en.htm>.

European Commission 2010g: Development nad Relations with African, Caribbean and Pacific States [online]. 2010, [cit. 2010-03-17]. 10th EDF Focal Sectors. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/development/geographical/maps/launch_en.cfm>.

European Union and United Nations: Partnership in Action [online]. Brusel : 2010, 31.3.2010 [cit. 2010-04-06]. Renewed impetus for food security: the EU tackles hunger in developing countries – Frequently Asked Questions. Dostupné z WWW: <http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_9636_en.htm>.

Global Issues: Social, Political, Economic and Environmental Issues That Affect Us All [online]. 1998 - 2010, 1.3.2010 [cit. 2010-04-06]. Poverty Around the World. Dostupné z WWW: <<http://www.globalissues.org/article/4/poverty-around-the-world#TheWorldBankandPoverty>>.

Human Development Reports 2009a [online]. 2009 [cit. 2010-03-06]. Population living below \$1.25 a day. Dostupné z WWW: <<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/102.html>>.

Human Development Reports 2009b [online]. 2009 [cit. 2010-03-06]. Human poverty index. Dostupné z WWW: <<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/97.html>>

Human Development Reports 2009c [online]. 2009 [cit. 2010-04-14]. Human Development Index Trends. Dostupné z WWW: <<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/74.html>>.

Human Development Reports 2009d [online]. 2009 [cit. 2010-03-06]. Gini index. Dostupné z WWW: <<http://hdrstats.undp.org/en/indicators/161.html>>.

Informační centrum OSN v Praze [online]. Praha: UNIC, 2005 [cit. 2010-01-14]. Rozvojové cíle. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zaber/?i=205>>.

International Telecommunication Union [online]. 2009 [cit. 2010-04-06]. Map: Least Developed Countries. Dostupné z WWW: <<http://www.itu.int/ITU-D/lcd/lcd-map.html>>.

Ministerstvo zahraničních věcí [online]. 3.10.2006 [cit. 2010-04-08]. Česká republika a rozvojová politika Evropské unie. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/eu/ceska_republika_a_rozvojova_politika.html>

Středoevropské centrum pro finance a management [online]. 2005 - 2009 [cit. 2010-02-12]. Lorenzova křivka. Dostupné z WWW: <<http://www.finance-management.cz/080vypisPojmu.php?X=Lorenzova+krivka&IdPojPass=102>>.

The Secretariat of the African, Caribbean and Pacific Group of States [online]. 1995 - 2005 [cit. 2010-03-17]. The ACP group. Dostupné z WWW: <http://www.acpsec.org/en/about_us.htm>

United Nations 2005 [online]. New York: 2002 - 2005 [cit. 2009-12-17]. Kritéria pro identifikaci nejméně rozvinutých zemí. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/special-rep/ohrlls/lcd/lcd%20criteria.htm>>.

United Nations 2010 [online]. 2010 [cit. 2010-04-06]. Least Developed Countries: Country profiles. Dostupné z WWW: <<http://www.unohrlls.org/en/lcd/related/62/>>.

Univerzita Karlova [online]. Praha : 2010, 25.2.2010 [cit. 2010-03-15]. Evropská komise. Dostupné z WWW: <<http://eds.cuni.cz/EISEDS-28.html>>.

Visegrad Group [online]. 2006 [cit. 2010-03-17]. O V4. Dostupné z WWW: <<http://www.visegradgroup.eu/main.php?folderID=1013>>.

Wikipedia: The Free Encyclopedia [online]. 2001, 6.2.2010 [cit. 2010-04-15]. UN Human Development Report 2009. Dostupné z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:UN_Human_Development_Report_2009.PNG>.

Worldbank 2010a: Africa [online]. The World Bank Group, 2010 [cit. 2010-04-14]. 50 Things You Didn't Know About Africa. Dostupné z WWW: <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/0,,contentMDK:20563739~menuPK:1613741~pagePK:146736~piPK:146830~theSitePK:258644,00.html>>.

Worldbank 2010b [online]. The World Bank Group, 2010 [cit. 2010-04-06]. Map of income. Dostupné z WWW: <<http://geo.worldbank.org/>>.

SEZNAM ZKRATEK

ACP	African, Caribbean and Pacific Group of States – Skupina zemí Afriky, Karibiku a Tichomoří
APF	African Peace Facility – Africký mírový projekt
AU-Ibar	Inter-African Bureau for Animal Resources – Inter-Africký úřad pro živočišné zdroje
DCI	Development Cooperation Instrument – Nástroj pro rozvojovou spolupráci
ECIP	European Communities Investment Parties – Program na podporu investic
EDF	European Development Fund – Evropský rozvojový fond
EHS	Evropské hospodářské společenství
ECHO	European Community Humanitarian Office – Úřad pro humanitární pomoc
EIB	European investment bank – Evropská investiční banka
EIUC	European Inter-University Centre – Evropské mimo-univerzitní centrum pro lidská práva a demokratizaci
EU	Evropská unie
EUR	Euro – měna Evropské měnové unie
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
FAO	Food and Agriculture Organization – Organizace pro výživu a zemědělství
HDI	Human Development Index – Index lidského rozvoje
HDP	hrubý domácí produkt
HND	hrubý národní důchod
HPI	Human Poverty Index – Index lidské chudoby
IMF	International Monetary Fund – Mezinárodní měnový fond
IS	Instrument for Stability – Nástroj pro stabilitu
km	kilometr
LDCs	Least Developed Countries – Nejméně rozvinuté země
mil.	milion
mld.	miliarda
OSN	Organizace spojených národů – United Nations
oby.	obyvatel
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
UNDP	United Nations Development Programme – Rozvojový program OSN
USD	Americký dolar

SEZNAM GRAFŮ

- Graf 3.2 Příspěvky států Visegrádské čtyřky do 10. EDF
- Graf 4.1 Růst HDP ve vybraných zemích Afriky v letech 2002 – 2010
- Graf 4.2 Počet chudých lidí ve světě dle různé hranice chudoby v roce 2005
- Graf 4.3 Průměrný podíl populace žijící za méně než 1,25 USD na den v letech 2000 – 2007 ve vybraných zemích Afriky
- Graf 4.4 Index lidské chudoby ve vybraných zemích Afriky v roce 2007
- Graf 4.5 Hodnota Giniho indexu ve vybraných zemích Afriky v roce 2007

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obrázek 2. 1 Lorenzova křivka
- Obrázek 4.1 Úroveň příjmů v Africe
- Obrázek 4.2 Pomoc EDF v zemích Afriky

SEZNAM TABULEK

- Tabulka 4.1 Růst HDP ve vybraných zemích Afriky v letech 2002 – 2010
- Tabulka 4.2 Hodnoty HDI ve vybraných zemích Afriky v letech 2000 – 2007

PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 7. 5. 2010

Monika Kekeláková
jméno a příjmení studenta

Adresa trvalého pobytu studenta:

747 16 Hať, Kostelní 4

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1	Seznam nejméně rozvinutých zemí (LDCs)
Příloha 2	Mapa nejméně rozvinutých zemí světa (LDCs)
Příloha 3	Index lidského rozvoje ve světě 2009
Příloha 4	Přehled finančních prostředků poskytnutých zemím Afriky z Potravinového nástroje EU
Příloha 5	Oficiální dotace v procentech z HDP v zemích Afriky

Příloha 1: Seznam nejméně rozvinutých zemí (LDCs)

Afrika - 33 zemí:

Angola	Mali
Benin	Mauritánie
Burkina Faso	Mosambik
Burundi	Niger
Čad	Rovníková Guinea
Demokratická republika Kongo	Rwanda
Džibutsko	Senegal
Eritrea	Sierra Leone
Etiopie	Somálsko
Gambie	Středoafriická republika
Guinea	Súdán
Guinea-Bissau	Svatý Tomáš a Princův ostrov
Komory	Tanzanie
Lesotho	Toto
Libérie	Uganda
Madagaskar	Zambie
Malawi	

Asie - 15 zemí:

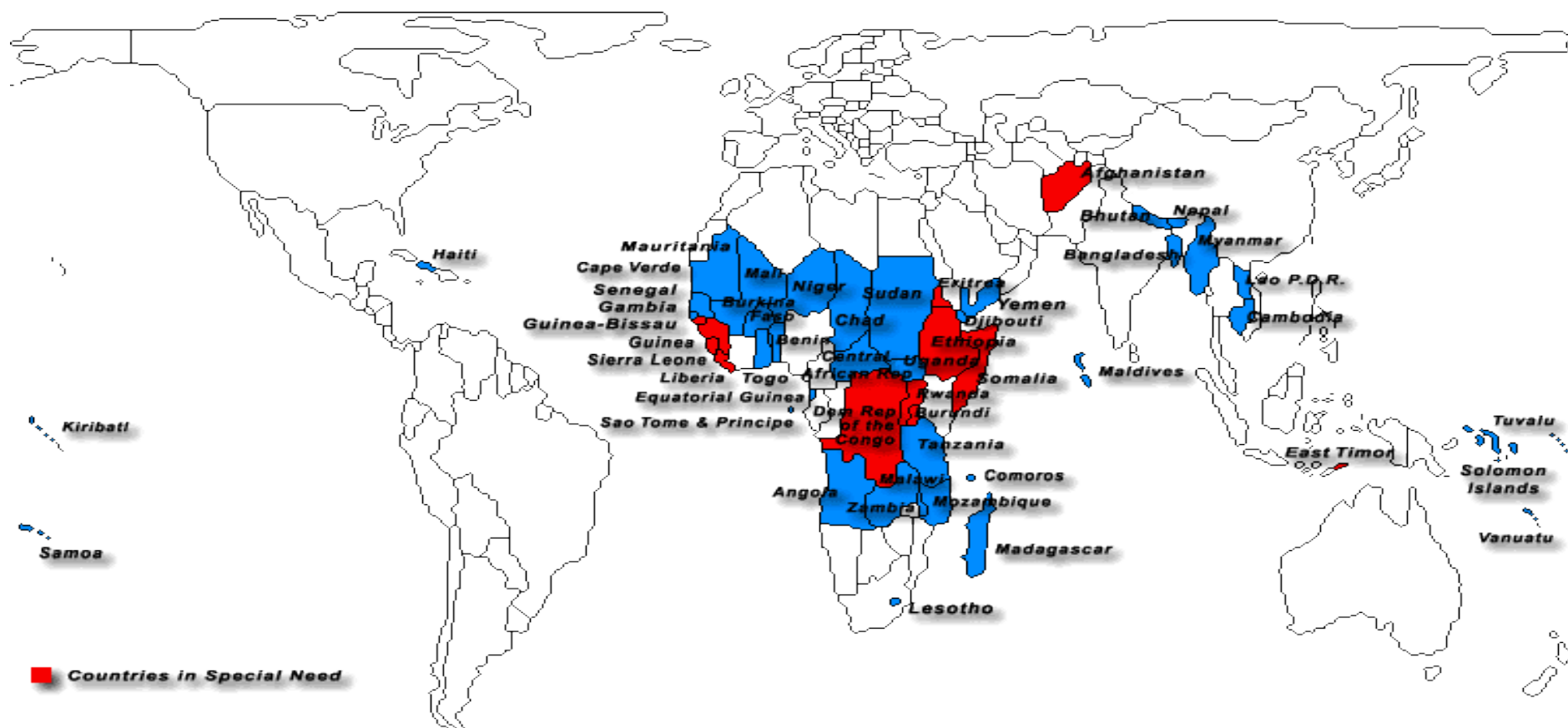
Afghánistán	Myanmar
Bangladéš	Nepál
Bhutan	Samoa
Jemen	Šalamounovy ostrovy
Kambodža	Timor-Leste
Kiribati	Tuvalu
Laos	Vanuatu
Maledivy	

Latinská Amerika a Karibik - 1 země:

Haiti

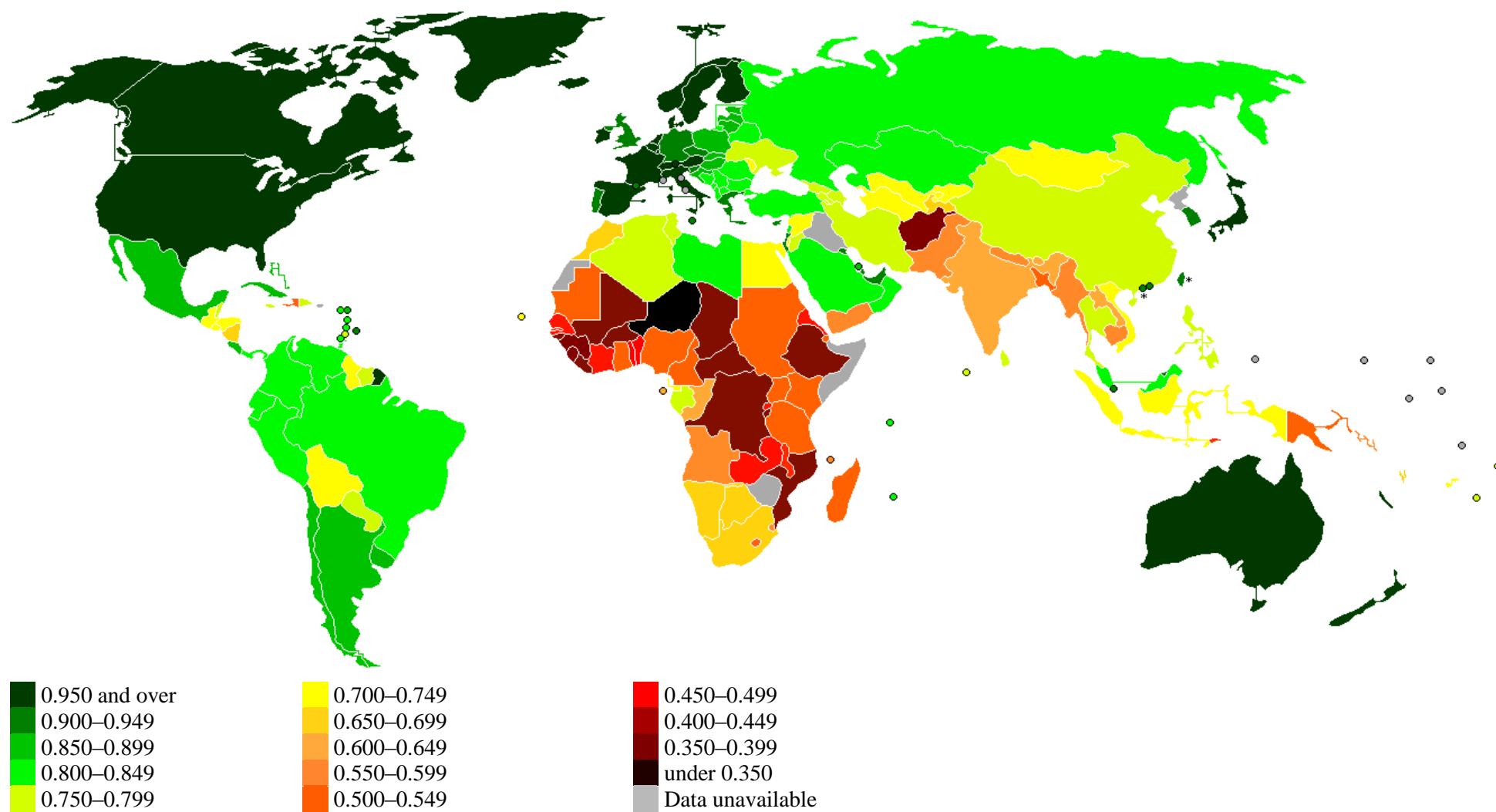
Zdroj: United Nations, 2010, vlastní zpracování

Příloha 2: Mapa nejméně rozvinutých zemí světa (LDCs)

Zdroj: International Telecommunication Union, 2009

Příloha 3: Index lidského rozvoje ve světě 2009

Zdroj: Wikipedia – UN Human Development Report, 2009

Příloha 4: Přehled finančních prostředků poskytnutých zemím Afriky z Potravinového nástroje EU (v mil. EUR)

Afghanistan	24,2	Madagascar	21,8
Bangladesh	50	Malawi	17,9
Benin	12,9	Mali	22,1
Bolivia	9,6	Mauritania	7,6
Burkina Faso	23,7	Mozambique	23,2
Burundi	13,4	Nepal	23,3
Burma/Myanmar	24,4	Nicaragua	7,2
Cambodia	17,2	Niger	19,2
Central African Republic	10	OPT (Palestine)	39,7
Comoros	3,6	Pakistan	50
Cuba	11,7	Philippines	31,9
Democratic Republic of Congo	40,6	Rwanda	15,6
Eritrea	12,8	Sao Tomé e Príncipe	2,1
Ethiopia	45,4	Senegal	14,5
Gambia	5,5	Sierra Leone	16,2
Ghana	20,9	Somalia	14,4
Guatemala	15	Sri Lanka	5,2
Guinea Bissau	8,6	Tajikistan	15,5
Guinea	13,5	Tanzania	32,4
Haiti	15,8	Togo	13,7
Honduras	9,9	Yemen	21,3
Jamaica	5,9	Zambia	16,3
Kenya	31,2	Zimbabwe	15,4
Kyrgyz Republic	7	Sub-Total	906,7
Laos	10,8	Regional-level measures	60
Lesotho	6	Reserve	13,3
Liberia	10,9	Administrative Credits	20
TOTAL			1 000

Zdroj: The European Union's Delegation, 2010, vlastní zpracování

Příloha 5: Oficiální dotace v procentech z HDP v zemích Afriky

Stát	Roky								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Angola	1,0	0,7	0,0	0,1	-0,4	-0,4	-0,2	-0,4	-0,2
Benin	2,8	3,2	3,2	2,0	3,1	2,8	3,1	2,7	2,6
Botswana	3,9	3,6	5,2	6,6	7,7	9,0	7,6	8,2	7,7
Burkina Faso	3,2	4,2	3,1	3,4	3,0	4,3	3,7	4,2	2,6
Burundi	6,8	16,5	17,4	27,9	21,8	21,6	19,7	14,1	14,7
Cameron	0,3	0,6	0,2	0,5	0,6	1,0	0,9	0,9	0,7
Côte d'Ivoire	0,4	0,3	-0,1	-0,1	-0,2	0,8	1,4	22,2	0,7
Čad	2,7	3,3	3,2	3,5	2,9	2,5	1,9	3,0	2,6
Demokratická republika Kongo	4,6	7,3	5,5	5,4	7,7	7,0	8,8	13,5	6,5
Eritrea	9,5	18,8	15,1	9,3	4,1	1,5	1,0	1,0	1,0
Etiopie	3,9	7,5	5,6	6,1	5,7	6,1	4,9	4,9	4,6
Gabon	0,2	-0,7	-0,7	-0,6	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Gambie	7,9	8,1	1,3	0,1	0,1	0,1	0,4	2,2	1,6
Ghana	3,1	4,1	4,9	4,3	3,1	3,7	4,1	4,9	3,9
Guinea	1,0	0,6	0,3	0,4	0,6	0,5	0,4	1,3	0,3
Guinea - Bissau	10,6	6,5	11,1	7,6	13,0	18,6	11,8	13,4	11,7
Jihoafrická republika	-0,6	-0,6	-0,8	-1,2	-1,1	-1,0	-1,1	-0,8	-0,8
Kapverdy	7,2	6,0	5,8	4,6	4,1	4,2	6,0	5,6	3,4
Keňa	0,3	0,4	0,0	0,0	0,3	0,2	0,0	-0,1	-0,1
Komory	2,3	0,0	0,1	0,4	1,6	2,8	2,8	2,1	0,5
Kongo	0,2	0,3	0,1	0,0	0,0	0,3	0,3	0,4	0,6

Lesotho	18,5	16,2	18,5	21,1	24,5	37,5	31,6	32,2	24,8
Liberie	8,7	65,7	150,3	142,9	185,8	146,8	128,4	129,3	121,5
Madagaskar	0,9	2,6	3,8	1,3	1,3	0,4	1,3	0,4	0,8
Malavi	7,3	5,4	7,0	9,8	13,4	14,1	10,2	8,0	9,5
Mali	1,8	2,6	2,0	2,1	2,7	1,8	1,7	1,8	1,7
Mauricius	0,1	0,4	0,4	0,2	0,2	0,1	0,1	1,2	1,3
Mozambik	4,9	5,0	7,3	5,4	6,3	6,4	7,9	8,4	9,9
Namibie	10,6	8,9	9,7	8,9	11,6	11,1	11,9	10,7	9,4
Niger	2,5	2,8	3,2	3,3	2,3	2,2	2,1	2,0	2,5
Nigerie	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Rovníková Guinea	1,5	0,6	0,4	0,2	0,0	0,0	0,0	-0,1	-0,1
Rvanda	9,1	5,8	14,0	14,5	8,8	10,6	10,0	11,2	7,3
Senegal	2,0	1,8	1,7	1,4	0,6	1,0	0,5	0,8	0,6
Seychelly	1,6	1,2	1,6	2,6	2,4	1,1	5,4	5,1	2,9
Sierra Leone	7,7	5,9	7,1	7,0	5,3	3,5	2,4	3,8	3,0
Svahilsko	7,9	7,8	9,1	13,2	13,9	20,4	20,5	17,7	14,0
Svatý Tomáš a Princův ostrov	18,6	21,8	21,0	29,2	24,8	21,9	25,4	22,0	18,1
Tanzanie	4,1	3,1	3,2	4,1	3,5	3,0	3,2	3,0	3,1
Togo	2,4	0,6	0,8	1,2	1,4	1,7	1,6	2,4	2,7
Uganda	6,5	7,3	8,4	8,0	4,6	4,5	2,9	4,3	3,7
Zambie	1,8	1,0	0,4	1,8	1,9	2,6	2,2	2,0	2,1

Zdroj: IMF, Regional Economic Outlook 2009, vlastní zpracování